

Janez Skela

GOVÔRI, SPOMIN!

Slovenski učbeniki
angleškega jezika
skozi čas

Univerza v Ljubljani
FILOZOFSKA
FAKULTETA

Janez Skela

GOVÔRI, SPOMIN!

Slovenski učbeniki
angleškega jezika
skozi čas

Ljubljana 2021

Vsebina

1	Uvod	3
2	Izbor uĉbenikov in ostalih uĉnih gradiv	6
3	Uĉna gradiva za angleŹino v pred- in medvojnem ĉasu	8
	Janko KOTNIK	11
4	Uvedba angleŹine v slovenske Źole v prvem povojnem Źolskem letu (1945/46) ...	12
	Adela ŹGUR	16
	Eliza SKALICKÝ	17
5	Uvedba angleŹine v niŹje gimnazije oziroma osnovne Źole	20
	Anton GRAD	23
6	Sprememba ciljev pouka tujih jezikov in uvedba direktne metode	24
	Sonja PESTOTNIK	26
7	Sprememba ciljev pouka tujih jezikov in uvedba avdiolingvalne metode	27
	Milena KOS	30
	Luĉka PILGRAM	31
8	Pouĉevanje angleŹine na zgodnji stopnji	32
	Irena JURAK	35
9	Poenotenje pouka angleŹine za ves ĉas njegovega trajanja – v osnovni in srednji Źoli	36
	Margaret KNIGHT	37
	Richard KNIGHT	37
	Tonĉka KOBILICA	39
10	Pokrajina srednjeŹolskih uĉbenikov med letoma 1945 in 1972	40
	Dana BLAGANJE	42
11	KnjiŹevna besedila in pouk tujih jezikov	44
	Olga GRAHOR	46
	Mirko JURAK	49
12	Zaton avdiolingvalizma in vzpon v funkcionalno rabo usmerjenega pouka tujih jezikov	50
	Erna KOŹAR	53
13	Funkcijski duh osemdesetih let 20. stoletja	54
	Sonja BERCE	55
14	Zakljuĉek	56
	Zahvala	58
	Bibliografija	59
	Uĉbeniki, vkljuĉeni v besedilo	61
	Uĉni naĉrti in uradni dokumenti	64
	Izvoleĉek	65
	Abstract	66
	Oblikovalka o knjigi	67

1

Uvod

Poučevanje in učenje tujih jezikov ima v Sloveniji razmeroma dolgo tradicijo, ki so jo na vseh razvojnih stopnjah v večji ali manjši meri pomembno sooblikovala tako tuja kot domača teoretična, znanstveno-raziskovalna in praktična spoznanja jezikovne pedagogike oz. uporabnega jezikoslovja. Zato moramo trenutno stanje (tuje)jezikovnega izobraževanja pri nas videti kot nasledek, preplet in sintezo najpomembnejših zgodovinskih razvojnih tokov, prizadevanj in stremljenj na področju poučevanja (tujih) jezikov.

V Sloveniji nimamo nobenega celovitega zgodovinskega prikaza poučevanja tujih jezikov, kar je tudi eden od razlogov za nedosledno tujejezikovno politiko. Oblikovanje tovrstnega zgodovinskega pregleda je težavno opravilo, ker so povezave med *teorijo* in *prakso* razredne vsakdanjosti nejasne in zelo posredne. Zgodovinski pregledi poučevanja tujih jezikov redko razlikujejo med zgodovino *zamisli* o jezikovnem poučevanju in razvojem prakse. Res je sicer, da so včasih pogledi teoretikov in reformatorjev izraz njihovega odzivanja na trenutno prakso, vendar se moramo ob prebiranju tovrstne literature zavedati, da je dejanska praksa v glavnem nedokumentirana in vplivi teoretičnih razmišljanj nanjo težko merljivi. V tem smislu je dobro »pokrita« *teorija* jezikovne pedagogike oz. metod poučevanja tujih jezikov, medtem ko *praksa* poučevanja ni in ne more biti. Zato bi morali, ko govorimo o zgodovini poučevanja tujih jezikov, v resnici govoriti o zgodovini *teorije* tujejezikovnega poučevanja, ne pa o zgodovini samega poučevanja, ki ga razmeroma zanesljivo dokumentirajo samo učni načrti in predvsem učbeniki. Ti nam lahko dajejo veliko bolj zanesljiv vpogled v prakso poučevanja v nekem obdobju kot teoretične in znanstvene razprave, iz katerih so sicer razvidni »miselni parametri« nekega obdobja, ki pa ne opisujejo nujno takratne splošne prakse. Celo predpostavka, da so učbeniki tujih jezikov bolj ali manj dosledna

odslikava sprememb, ki se odvijajo na področju uporabnega jezikoslovja (z vsemi njegovimi »dovajalnimi« znanstvenimi disciplinami), je izjemno vprašljiva. Ne moremo namreč trditi, da se znanstvena spoznanja s področja uporabnega jezikoslovja neposredno »prevajajo« v učbenike, saj analize kažejo, da se teoretične zamisli in učbeniki pogosto ne »ujemajo« (Littlejohn, 1992; Tomlinson, 2013). Vse kaže, da je razloge za velike vrzeli med teoretičnimi in empiričnimi spoznanji uporabnega jezikoslovja ter prakso snovanja učbenikov potrebno iskati pri samih avtorjih učbenikov. To pomeni, da tujejezikovni učbeniki odslikavajo osebna videnja avtorjev v veliko večji meri, kot bi morda pričakovali. Snovanje učnih gradiv tako še naprej ostaja nekakšno »čarovništvo« – nenavadna »mešanica domišljije, uvida, razumevanja in analitičnega sklepanja« (Low, 1989: 153). Zato imajo učbeniki iz preteklosti zelo pomembno *dokumentarno vlogo*, saj so nekakšne »časovne kapsule«, ki zelo zanesljivo dokumentirajo poučevanje nekega časa in nam kot takšne omogočajo vpogled v to, kako je poučevanje tujega jezika v nekem obdobju dejansko izgledalo.

Namen te monografije je predvsem dokumentirati domače učbenike in druga (obvezna ali neobvezna) učna gradiva za pouk angleščine, ki so nastala med letoma 1945 in 1989. Poleg tega se želimo s tem delom pokloniti pionirjem, ki so – neodvisno drug od drugega in skupaj – orali ledino na tem področju in tako postavili temelje poučevanja angleščine v povojnem obdobju. Zato je monografija zasnovana kot preplet osnovnega veznega besedila, ki osvetljuje bistvene zgodovinske okoliščine posameznih obdobj, reprodukcij naslovnice učbenikov in biografskih portretov njihovih avtorjev. Gre za nekakšen album slovenskih avtorjev učnih gradiv za pouk angleščine, pri čemer se bomo izognili vrednotenju samih učbenikov, saj je bila tovrstna analiza v glavnem že opravljena (Skela, 2013). V ospredju so tokrat predvsem avtorji, ki jih ob pomoči njihovih fotografij in naslovnice učbenikov »obujamo v življenje« in ponovno umeščamo v našo zavest. Prepričani smo, da njihovo (pozabljeno) delo predstavlja pomemben del naše kulturne in intelektualne dediščine, na katero bi morali biti ponosni. Če lastne preteklosti ne znamo sami ustrezno ovrednotiti, tega namesto nas ne bo storil nihče. Današnje preobilje (britanskih) globalnih učbenikov za pouk angleščine daje namreč vtis, kot da nikoli ni obstajalo nič drugega.

Preden nadaljujemo, je potrebno pojasniti, zakaj se monografija omejuje na obdobje od 1945 do 1989. Leto 1945 namreč pomeni začetek *institucionaliziranega* poučevanja in učenja angleščine v Sloveniji, v letu 1989 pa so

šolske oblasti odpravile dotedanjo omejitev o rabi tujih učbenikov in tako so se tega leta začeli v slovenskih osnovnih in srednjih šolah uporabljati tudi oz. predvsem britanski učbeniki za angleščino. Povedano drugače, v celotnem obdobju od 1945 do 1989 so se v Sloveniji v javnem šolstvu uporabljali samo domači učbeniki za pouk angleščine (in drugih tujih jezikov).¹ Ob tem je potrebno poudariti, da so domača učbeniška gradiva za pouk angleščine nastajala tako pred kakor tudi po času, ki ga osvetljuje monografija, o čemer bo govor v nadaljevanju. Začeti pa je treba tam, kjer se je vse skupaj prelomilo – v povojnem času. Seveda bodo tudi devetdeseta in ves kasnejši čas nekoč potrebovali refleksijo, prva praznina, ki jo je treba zapolniti in iztrgati pozabi, pa so prav gotovo povojna leta in čas do 1989.

¹ To je v celoti res samo pod pogojem, da kot »domače« učbenike štejemo tudi učbenike, ki so jih izdajale tudi druge jugoslovanske založbe, še zlasti *Školska knjiga* (Zagreb) ter *Kolarčev narodni univerzitet* in *Nolit* (Beograd). Učbeniki teh založb so se z določenimi prilagoditvami uporabljali tudi v slovenskih srednjih šolah, še zlasti v času t. i. *usmerjenega izobraževanja* (med 1981 in 1987), ko je narasla potreba po učbenikih za angleščino (in druge jezike) za t. i. posebne namene (angl. *English for Specific Purposes*). To niso več učbeniki splošne angleščine, ampak gre za učbenike strokovne angleščine za strojnike, frizerje, pomorce, gostince itn. (npr. Kipčić in drugi, 1988). Že pred uvedbo usmerjenega izobraževanja so učitelji na številnih srednjih strokovnih šolah ustvarjali lastna interna gradiva v obliki skript (npr. na frizerskih in trgovskih šolah), ki so v glavnem služile kot dodatek k osnovnemu učbeniku, so pa uspešno zadovoljevale posebne potrebe učencev po strokovnem besedišču z določenega področja. Niso pa bili vsi učbeniki tujih jezikov za posebne namene uvoženi iz jugoslovanskega prostora, nekaj jih je bilo ustvarjenih tudi v Sloveniji (npr. Djurić, 1988 – učbenik za Kadetsko šolo za miličnike v Tacnu), še zlasti za nemščino (npr. Pušnik in Šifrer, 1975; Vilfan, 1981), njihovo ustvarjanje pa se nadaljuje še danes (Sešek in Zabukovec, 2017; Čolić in drugi, 2017). Največ gradiv za pouk strokovne angleščine (in drugih jezikov) pa se je ustvarjalo – in se še vedno ustvarja – na univerzitetni ravni, kjer se večina učiteljev tujih jezikov odloči za snovanje lastnega gradiva (npr. Djurić, 1993, 1998, 2001; Godnič Vičić, 2004; Sešek in Zabukovec, 2010; več o tem na spletni strani *SDUTSJ – Slovenskega društva učiteljev tujega strokovnega jezika*).

2

Izbor učbenikov in ostalih učnih gradiv

Izbor učbenikov in drugih učnih gradiv za pouk angleščine za potrebe te monografije se zdi razmeroma neproblematičen, so pa vendarle potrebna določena pojasnila. V izbor smo vključili vse domače (tj. slovenske) učbenike za pouk angleščine v osnovni in srednji šoli v omenjenem obdobju (1945–1989), niso pa vključeni učbeniki drugih jugoslovanskih založb, ki so se uporabljali v slovenskih srednjih šolah (glej Opombo 1). Vključena so tudi literarna berila, ki se neposredno vežejo na takrat veljavne učne načrte in so se uporabljala v srednjih šolah kot dodatno gradivo ob učbeniku. Ravno tako so (vsaj deloma) vključena gradiva za pouk angleščine za t. i. zgodnjo stopnjo (tj. pred 5. razredom osnovne šole), četudi je šolska reforma iz leta 1996 ob uvedbi 9-letne osnovne šole uradno postavila učenje/poučevanje prvega tujega jezika na začetek drugega triletja (tj. v 4. razred osnovne šole, starost 9 let). To pomeni, da so se vsa gradiva, ustvarjena za zgodnji pouk angleščine do leta 1989, uporabljala zgolj v okviru fakultativnega poučevanja, npr. v *Pionirskem domu* v Ljubljani in na različnih jezikovnih tečajih.² Niso pa v izbor vključeni učbeniki angleškega jezika, ki so jih ustvarjali slovenski avtorji in so se uporabljali na *slovenskih* višjih srednjih šolah na področju *Svobodnega tržaškega ozemlja*, se pravi v zamejstvu.³ Raziskava tega dela ustvarjanja tujejezikovnih učbenikov bi bila vsekakor zanimiva. Končni izbor obravnavanih učbenikov je naslednji:

² Primeri takšnih gradiv so denimo *Vesela angleščina* (Grad, 1958); *Read and Write* (Jurak, 1971); *Play and Learn: Angleščina za 8–11-letne otroke* (Jurak, 1975). Več o gradivih za poučevanje angleščine na zgodnji stopnji v obdobju od 1950 do 2003 glej Dagarin Fojkar (2004: 274–79).

³ Primeri takšnih učbenikov so Skok (1949), Suhadolc (1950), Zupan (1949).

leto	avtor(ji)	naslov
1943	Kotnik	Učbenik angleškega jezika. I. del. Vadnica
1943	Kotnik	Učbenik angleškega jezika. II. del. Slovnic
1945	Žgur, Pestotnik, Skalický	Angleška vadnica. Prva stopnja
1947	Žgur, Skalický, Kos	Angleška vadnica. Druga stopnja
1950	Žgur, Skalický	Angleška vadnica. Tretja stopnja
1952	Grad	Angleška vadnica. Prva stopnja. Za I. razred nižjih gimnazij
1952	Grad	Angleška vadnica. Druga stopnja. Za II. razred nižjih gimnazij
1953	Grad	Angleška vadnica. Tretja stopnja. Za III. razred nižjih gimnazij
1954	Grad	Angleška vadnica. Četrta stopnja. Za IV. razred nižjih gimnazij
1958	Grad	Vesela angleščina
1959	Pestotnik	Angleška vadnica za 5. razred osnovne šole
1961	Pestotnik	Angleška vadnica za 6. razred osnovne šole
1962	Pestotnik	Angleška vadnica za 7. razred osnovne šole
1962	Blaganje	Angleščina za vsakogar
1965	Grahor	Angleška literarna čitanka. An Anthology of English and American Literature
1967	Kos, Pilgram	Angleška vadnica za peti razred osnovne šole
1968	Kos, Pilgram	Angleška vadnica za šesti razred osnovne šole
1969	Kos, Pilgram	Angleška vadnica za sedmi razred osnovne šole
1970	Kos, Knight, Pilgram	Angleška vadnica za osmi razred osnovne šole
1971	Jurak	Read and Write
1975	Jurak	Play and Learn: Angleščina za 8–11-letne otroke
1969	Blaganje	English For All Occasions
1972	Knight, Knight, Kobilica	MAP 1
1973	Knight, Knight, Kobilica	MAP 2
1974	Knight, Knight, Krašček	MAP 3
1974	Kos, Pilgram	English 1. Angleški učbenik za 5. razred osnovne šole
1977	Kos, Pilgram	English 2. Angleški učbenik za 6. razred osnovne šole
1979	Kos, Pilgram	English 3. Angleški učbenik za 7. razred osnovne šole
1982	Kos, Pilgram	English 4. Angleški učbenik za 8. razred osnovne šole
1978	Jurak	Berila iz angleške in ameriške književnosti/ Readings in English and American Literature
1981	Knight, Kobilica, Knight, Kožar	Angleški jezik 1
1982	Knight, Kobilica, Knight	Angleški jezik 2
1990	Jurak	Literatures in English 1: A practical reader
1990	Jurak	Literatures in English 2: A practical reader

3

Učna gradiva za angleščino v pred- in medvojnem času

Četudi je res, da »pred drugo svetovno vojno angleški jezik ni bil učni predmet na nobeni slovenski šoli«⁴ (Umek, 1988: 26), pa to seveda ne pomeni, da se v predvojnem obdobju na področju učenja/poučevanja angleščine ni nič dogajalo. Kot navaja Stanonik (1987: 79), se je v Sloveniji poglobljeno zanimanje za angleški jezik prvič pojavilo ob koncu 18. stoletja in nato spet v Prešernovi dobi. Ob močnem izseljevanju Slovencev v ZDA so v drugi polovici 19. stoletja nastali prvi angleški učbeniki, slovnice in slovarji za potrebe slovenskih izseljencev (za več podrobnosti glej Stanonik, 1969: 265–69; Stanonik, 1987: 79; Dolgan, 1998: 78–79; Skela, 2013).⁵ Źal je to obdobje še vedno slabo raziskano.

Źe v medvojnem času je izšel eden najzgodnejših učbenikov za angleščino, in sicer *Učbenik angleškega jezika. I. del. Vadnica* (Kotnik, 1943a) in *Učbenik angleškega jezika. II. del. Slovnica* (Kotnik, 1943b).⁶ Oba učbenika sta bila leta 1952 ponatisnjena z nekoliko spremenjenima naslovoma – *Angleška vadnica* in *Angleška slovnica*.⁷ Drugi zvezek tega učbeniškega

⁴ To je razvidno tudi iz preglednice o izdanih delih po predmetih *Pokrajinske šolske zaloŹbe* v obdobju 11. 5. 1919–11. 5. 1944. V omenjenem 25-letnem obdobju je zaloŹba tiskala učbenike za naslednje moderne tuje jezike, tj. srbohrvaščino, nemščino, francoščino, ter dva klasična jezika, latinščino in grščino (Planina, 1944).

⁵ Dva primera takšnih učbenikov sta denimo *Angleščina brez učitelja* (s pripisom na ovitku – *Pomočna knjiga za izseljence. S podobami vseh kovinskih denarjev Zjedinjenih Źrav Severne Amerike v pravi velikosti*), ki jo je zaloŹil Josip Pavlin 1889 v Ljubljani, in *Slovensko-angleška slovnica, prirejena za slovenski narod po dobrih drugih slovnica*, ki jo je leta 1912 izdala Slovenska tiskovna druŹba v New Yorku (avtorji niso navedeni, ampak piše »s sodelovanjem več strokovnjakov«).

⁶ Pri obeh učbenikih je pred navedbo avtorja napisano »priredil dr. Janko Kotnik«. Źal ni jasno, za kakšno »priredbo« gre – ali priredbo kakšnega Źe obstoječega učbenika ali pa so uredniki s tem izrazom takrat opisovali pisanje učbenikov. V ponatisu oz. 2. izdaji iz leta 1952 pripisa »priredil« ni več. Tudi Stanonik (2013) v *Slovenskem biografskem leksikonu* pri Adeli Źgur piše, da je »priredila prve učbenike za pouk angl. na slov. srednjih Źolah«, pri čemer je najverjetneje mišljeno, da jih je »napisala« oz. »ustvarila«.

⁷ Čeprav vsebina ostaja skoraj enaka kot v učbenikih iz leta 1943, pa so vendarle vnesene določene spremembe, zato je verjetno bolj upravičeno govoriti o 2. izdaji kot pa o ponatisu. Źal to

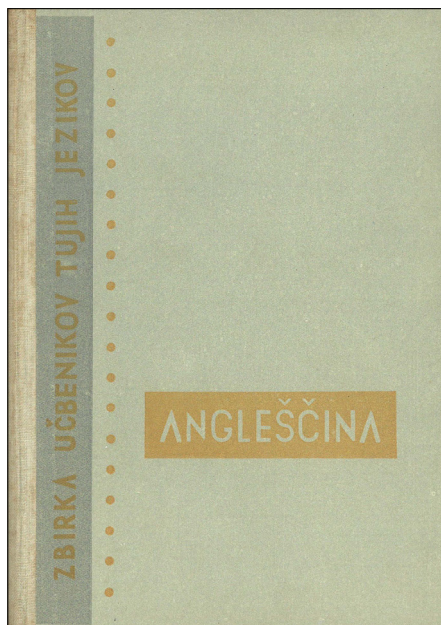
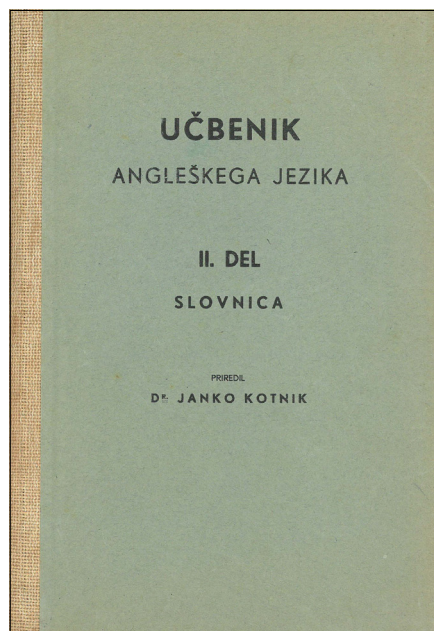
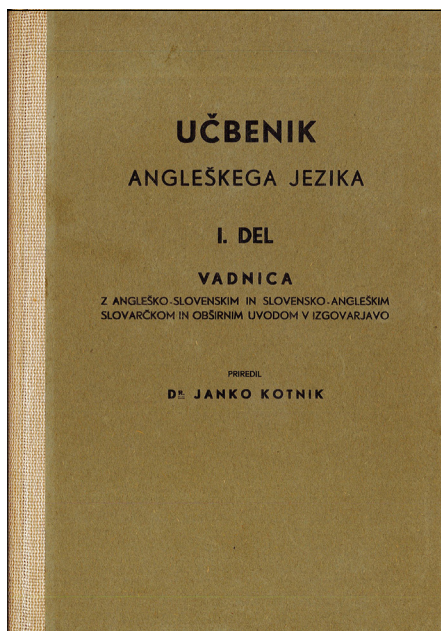
kompleta (tj. *Angleška slovnica*) dopolnjuje prvega, saj v učbeniku ni (skoraj) nobenih slovničnih pojasnil, ampak vsebuje samo kazalke in napotila, ki učence usmerjajo na slovnične razlage v *Angleški slovnici*. Slovnica je napisana v slovenščini in uporablja dvojezično (tj. angleško in slovensko) slovnično terminologijo. S svojo zasnovo je *Angleška slovnica* predhodnica kasneje zelo priljubljene referenčne serije *Angleška (Nemška, Italijanska, Francoska) slovnica po naše* (Komac, 1983; Muster Čenčur, 1985; Berce, 1986b; Jereb, 1995). Kot navaja avtor v *Uvodni besedi* (Kotnik, 1943a: 5), je bil osnovni namen učbenika naslednji:

Medtem ko je za učenje ostalih tujih jezikov (nemščine, italijanščine, francoščine, češčine in ruščine) dobro poskrbljeno s številnimi priročniki in drugimi učnimi pripomočki, za angleščino doslej nismo imeli primernega učbenika, ki bi sistematično obravnaval vso potrebno snov. To vrzel hoče zamašiti pričujoča knjiga.

Kotnik (1943a: 5)

Dejstvo, da sta Kotnikova učbenika izšla med vojno, je vsekakor zelo zanimivo. Glede na to, da ni povsem jasno, katere tuje jezike so učili na srednjih šolah zasedene in razkosane Slovenije, če sploh katerega razen italijanskega in nemškega, ostaja ravno tako nejasno, komu sta bila učbenika namenjena in v kakšnih okoliščinah sta se uporabljala. Spričo vojnih razmer, in kot lahko razberemo iz *Uvodne besede* (Kotnik, 1943a: 5), sta se uporabljala za neformalno in individualno učenje z učiteljem ter samoučenje, pa tudi na tečajih. V kasnejših ponatisih je dodan pripis »Odobril minister prosvete z odlokom K–J53/1 od dne 26. julija 1945 kot učno knjigo za prehodno dobo«, kar kaže na to, da se je v povojnem obdobju učbenik uporabljal tudi na nekaterih šolah.

ni razvidno iz kolofona in ob tem je potrebno opozoriti na nerazumljivo površnost slovenskih založnikov, ki pogosto ne ločijo med »po/natisom« in »izdajo«. Ravno tako ni v kolofonu skoraj nikoli navedena letnica prvega izida učbenika, ampak je praviloma navedena samo letnica tega natisa, tako da uporabnik ne more vedeti, kdaj je učbenik v resnici prvič izšel. Zaradi takšne nedopustne »šlamastike« je že najpreprostejši kronološki pregled slovenskih učbenikov prava raziskovalna pustolovščina, saj se lahko do verodostojnih podatkov dokoplješ samo s pomočjo izdanih bibliografij posameznih založb. Da bo stvar še hujša, se podobne nedoslednosti pojavljajo tudi v COBISS-u.

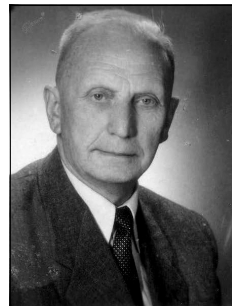

Naslovnice učbenikov
Učbenik angleškega jezika.
I. del. Vadnica (Kotnik, 1943a);
Učbenik angleškega jezika.
II. del. Slovnica (Kotnik, 1943b);
Angleška vadnica (Kotnik, 1952).

Janko KOTNIK⁸

Dobrije pri Guštanju (danes Ravne na Koroškem),⁹
22. 12. 1885 – Ljubljana, 19. 11. 1975

Janko Kotnik, brat Franca Kotnika (slavista in etnologa), je bil slavist in romanist. Gimnazijo je končal v Celovcu, nato je študiral slovansko in romansko filologijo v Pragi, Gradcu, Parizu in Lausanni. Doktoriral je leta 1911 v Gradcu. Med letoma 1912 in 1913 je služboval na realki v Gorici ter med 1913 do 1914 in 1919 do 1920 na gimnaziji v Banjaluki. Med prvo svetovno vojno je bil na ruski fronti ter tam ranjen in zajet, potem pa kot prostovoljec v srbski, pozneje jugoslovanski diviziji v Odesi in končno v Rdeči armadi. Leta 1918 je bil v Moskvi sourednik lista *Jugoslovenska federacija*. Po vrnitvi iz Rusije je leta 1919 (tj. za časa jugoslovanske zasedbe Koroške) v Celovcu urejal revijo *Mir* in bil član jugoslovanske plebiscitne komisije. Po izgubi Koroške je bil v letih 1921–1940 profesor na realki v Mariboru, tik pred vojno pa inšpektor za poučevanje tujih jezikov v Beogradu. Leta 1946 je postal redni lektor za francoski jezik na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Leta 1956 je postal znanstveni sodelavec za francoski jezik in književnost. Leta 1961 je bil upokojen, vendar je zaradi potreb Oddelka za romanistiko sodeloval še do študijskega leta 1968/69 kot predavatelj za francosko književnost. Vsa njegova znanstvena in strokovna vnema je bila posvečena pedagoškemu delu in sestavljanju dvojezičnih slovarjev: *Slovensko-francoski slovar*, 1925 (več izdaj do 1978); *Slovensko-italijanski slovar*, 1965 (več izdaj do 1998); *Slovensko-ruski slovar*, 1950 (več izdaj do 1972); *Slovensko-angleški slovar*, 1945 (več izdaj do 1987); *Slowenisch-Deutsch und Deutsch-Slowenisch Universalwörterbuch*, 1963.

Fotografiji
Janka Kotnika
iz različnih obdobij.¹⁰

⁸ Biografski podatki temeljijo na: (1) Šumi (2000: 308–309); (2) Wikipedija, pod geslom: Janko Kotnik; (3) ZRC SAZU, pod geslom: Janko Kotnik; (4) Digitalne zbirke – Kamra, pod geslom: Janko Kotnik; (5) Obrazi slovenskih pokrajin. Korošci, pod geslom: Janko Kotnik.

⁹ Do pridobitve statusa mesta leta 1952 so se Ravne na Koroškem imenovala Guštanj.

¹⁰ Prva fotografija je študijski portret Janka Kotnika v vojaški uniformi vojske Kraljevine SHS, Banjaluka. Vir fotografij: Digitalne zbirke – Kamra, pod geslom: Janko Kotnik. Status avtorskih pravic: dela v javni domeni.

4

Uvedba angleščine v slovenske šole v prvem povojnem šolskem letu (1945/46)

Angleščino kot šolski predmet smo v slovenske šole uvedli že v prvem povojnem letu (tj. v šol. l. 1945/46), kar je razvidno iz *Začasnega učnega načrta na gimnazijah in klasičnih gimnazijah* (1945). Vendar sta bili v tistem času obe vrsti gimnazij osemletni srednji šoli, na kateri so učenci prihajali po štirih letih osnovne šole preko izbirnega sprejemnega izpita. Učenci, ki niso hoteli ali niso mogli na gimnazijo, so obvezno nadaljevali šolanje na osemletni osnovni šoli (Umek, 1988: 26). Prvi štirje razredi gimnazije (t. i. nižja gimnazija, starost 11–15 let) so po svoji zasnovi ustrezali kasnejšim štirim višjim razredom osemletne osnovne šole, drugi štirje razredi (t. i. višja gimnazija, starost 15–19 let) pa kasnejšim in današnjim štirim razredom srednje šole. V šolskem letu 1945/46 je bila angleščina uvedena kot *drugi* tuji jezik (poleg francoščine in nemščine), in sicer samo v višji gimnaziji, kar – prevedeno v današnji jezik – pomeni samo v srednje šole. Šele z novim *Učnim načrtom za I. in II. razred nižje gimnazije* iz leta 1950 so angleščino uvedli v osnovne šole, saj je omenjeni učni načrt najverjetneje veljal tudi za 5. in 6. razred takratne osnovne šole (za več podrobnosti glej Umek, 1988).

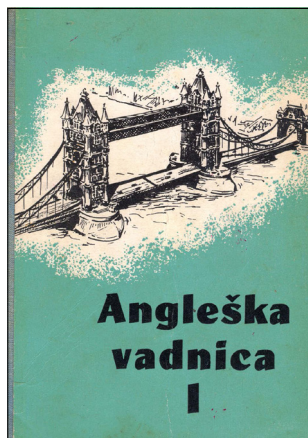
V vsakem primeru je uvedba angleščine v slovenske šole pomenila veliko novost in izziv. Danes, ko smo preko občil in družbenih omrežij tako rekoč »potopljeni« v angleščino in nam je na voljo 24-urni jezikovni laboratorij za njeno usvajanje, si je težko predstavljati razmere, ki so glede tega vladale leta 1945, ko se je angleščina uvajala v slovenske šole. Po vojni se je Oddelek za germanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani »znašel pred nalogami, ki so se zdele komaj izvedljive« (Stanonik, 1969: 267). V srednjih šolah je bila uvedena angleščina, toda anglistov, usposobljenih za srednješolski pouk, ni bilo. Oddelek za germanistiko je bil glede anglističnih kadrov izjemno podhranjen, poleg tega je v študijskih učnih načrtih v povojnem obdobju »prevladovala historična usmerjenost« (Stanonik, 1969: 267), kar

pomeni, da se je zelo malo pozornosti posvečalo modernemu angleškemu jeziku in fonetiki. Raven znanja (pogovorne) angleščine je bila zato pri diplomantih, ki so izšli iz takšnih študijskih programov, kjer je prevladovala »germanska filologija« oz. »historična slovnica«, zelo nizka. Če k temu prištejemo še dejstvo, da študijski program ni vseboval nobenih pedagoških vsebin, ampak je temeljil na predpostavki, da te zgolj študij jezika že kvalificira za njegovo poučevanje, potem si lažje predstavljamo, pred kakšnim izzivom so se znašli takratni učitelji angleščine. Po sili razmer je angleščino v tistem obdobju poučevalo tudi veliko učiteljev nemščine in francoščine in njihova angleščina je bila – milo rečeno – zelo šibka. Splošno pomanjkanje učiteljev angleščine in njihova slaba jezikovna ter pedagoška usposobljenost nas lahko utrdita v prepričanju, da so bili učitelji zelo odvisni od takratnih učbenikov in so jim pri poučevanju verjetno razmeroma zvesto sledili. Pri tem velja izpostaviti eno izmed zelo pogostih značilnosti oz. sestavin skoraj vseh takratnih učbenikov, in sicer zelo obširen *uvodni pregled angleške ortografije in izgovorjave* (npr. povezave med glasovi in črkami, intonacija, stavčni poudarek, razzlogovanje ipd.). Ni povsem jasno, kako so se učitelji tega lotevali pri svojem poučevanju (tj. bodisi takoj na začetku in vse naenkrat ali pa postopoma in po korakih, ko je bila neka stvar aktualna), brez dvoma pa so bili ti uvodi v enaki meri kot učencem namenjeni samim učiteljem, ki tega usposabljanja med študijem niso bili deležni. Zato lahko brez večjega dvoma trdimo, da so prvi povojni učbeniki za angleščino odigrali pomembno vlogo nosilcev didaktičnega okvira za poučevanje angleščine, ki so mu učitelji razmeroma zvesto sledili.

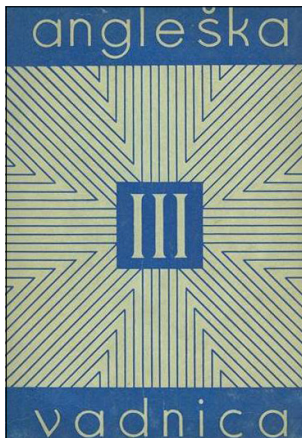
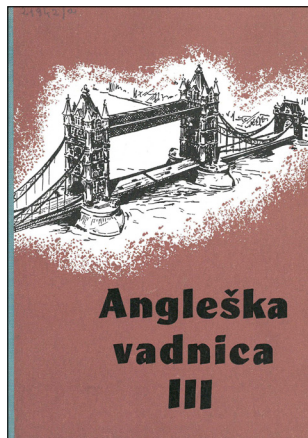
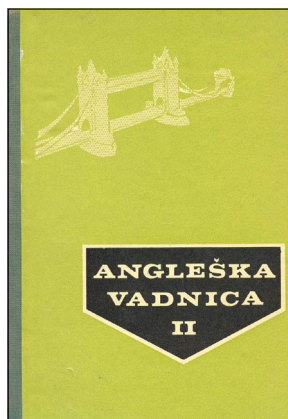
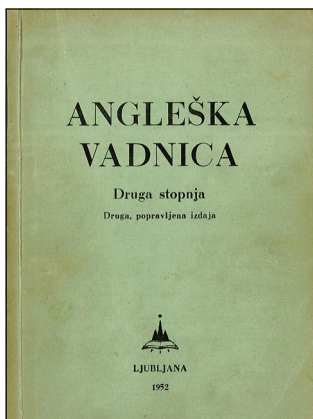
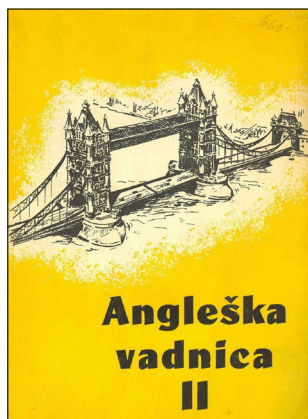
V šolskem letu 1945/46, ko je bila angleščina uvedena kot drugi tuji jezik v višje gimnazije oz. v 5., 6., 7. in 8. razred gimnazij, je bila *Angleška vadnica. Prva stopnja* (Žgur, Pestotnik, Skalický, 1945)¹¹ edini učbenik angleškega jezika, zato so ga uporabljali za vse štiri stopnje začetnikov od 5. do 8. razreda gimnazij. Zadrego s pomanjkanjem ustreznih učbenikov so reševali z naslednjim navodilom v Začasnem predmetniku za šolsko leto 1945/46: »Za vse žive jezike se smatrajo vsi razredi kot početni, torej je snov v vseh razredih ista z razliko, da se v zadnjih dveh razredih obravnava slovniško gradivo obširneje in bolj sistematsko.«¹² Za šolsko leto 1947/48

¹¹ Namenjena 5. razredu gimnazij. Ponatisnjena (v resnici gre za delno predelane in popravljene izdaje) šestkrat, in sicer 1948, 1951, 1954, 1961, 1966 in 1969.

¹² Začasni učni načrt na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945–1946, Ljubljana 1945, str. 39.

Naslovnice različnih izdaj in ponatisov učbenikov
Angleška vadnica. Prva stopnja (Žgur, Pestotnik, Skalický, 1945),
Angleška vadnica. Druga stopnja (Žgur, Skalický, Kos, 1947)
in *Angleška vadnica. Tretja stopnja* (Žgur, Skalický, 1950).

pa je že bila na voljo *Angleška vadnica*. *Druga stopnja* (Žgur, Skalický, Kos, 1947),¹³ leta 1950 pa je prvima dvema stopnjama sledila še tretja – *Angleška vadnica*. *Tretja stopnja* (Žgur, Skalický, 1950),¹⁴ ki je bila namenjena 7. in 8. razredu gimnazije. Če in koliko so se avtorice pri svojem delu opirale na teorijo, ali pa jim je bil vzor kak obstoječ neslovenski učbenik, ni znano.¹⁵ V vsakem primeru so učbeniki iz serije *Angleška vadnica* »tipični primeri in zrcalo metodskih nazorov tistega časa v Evropi« (Umek, 1988: 32). Glavna avtorica te učbeniške serije je bila Adela Žgur, pri prvem učbeniku je sodelovala še Sonja Pestotnik, vendar je kmalu odstopila; enako je bilo s soavtorico druge vadnice, Mileno Kos, ki jo je zlomila nenadna smrt moža, tako da sta pri tretji in zadnji vadnici ostali samo še prvotni avtorici, tj. Žgur in Skalický, ki sta »ostali doživljenjski prijateljici«.¹⁶

V nadaljevanju bomo predstavili biografiji Adele Žgur in Elize Skalický, medtem ko bosta biografiji Sonje Pestotnik in Milene Kos predstavljeni kasneje, in sicer ob učbenikih, pri katerih sta bili glavni ali enakovredni (so)avtorici.

¹³ Namenjena 6. razredu gimnazij. Ponatisnjena (v delno popravljenih izdajah) 1952, 1955, 1966, 1969.

¹⁴ Namenjena 7. in 8. razredu gimnazije (Umek, 1988: 35). Ponatisi 1955, 1957, 1963, 1966.

¹⁵ V predvojnem času sta izšli vsaj dve mednarodno odmevni britanski učbeniški uspešnici, in sicer *The Oxford English Course* (Faucett, 1933–36, 4 knjige) in *Essential English for Foreign Students* (Eckersley, 1938–42, 4 knjige).

¹⁶ Iz osebnega dopisovanja z Zdenko Skalický Čebin, hčerko Elize Skalický.

Adela ŹGUR¹⁷

Komen pri Gorici, 22. 10. 1909 – Ljubljana, 3. 8. 1992

Adela Źgur je bila germanistka, avtorica slovnice modernega nemškega jezika in angleških vadnic ter univerzitetna profesorica. Oče je bil orožniški narednik, zaradi česar se je morala družina večkrat seliti. To tudi pojasnjuje različne kraje njenega šolanja. Osnovno šolo je obiskovala v Borovljah (Ferlach) na Koroškem in zatem na Proseku pri Trstu, klasično gimnazijo pa v Kranju (1920–28). Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je študirala germanistiko (1928–32), kjer je 30. 6. 1932 diplomirala iz nemškega jezika s staronemškim jezikom in knjiŹevnostjo. Nemščino je obvladala kot materni jezik, neko posebno ljubezen in duhovno sorodnost pa je čutila do angleščine, čeprav prvotno to ni bil predmet njenega študija. V juliju in avgustu 1939 je kot štipendistka *Britanskega sveta* (British Council) opravila tečaj za angleški jezik in knjiŹevnost na univerzi v Cambridgeu. V februarju leta 1950 je opravila še dodatno A-diplomo iz angleškega jezika (s staroangleškim jezikom) in angleške knjiŹevnosti ter tako tudi v formalnem pogledu zaključila svoj študij angleščine. Po diplomi je poučevala v glavnem nemščino (na začetku tudi slovenščino, pozneje angleščino) na različnih srednjih šolah. Od leta 1933 do 1949 je službovala kot suplentka in profesorica na II. realni gimnaziji in učiteljišču v Ljubljani (1933–36), 1936–37 na gimnaziji v Murski Soboti, 1937–39 na realni gimnaziji v Mariboru, 1939–49 pa na ženski realni gimnaziji v Ljubljani. Zaradi sodelovanja z OF je bila maja 1943 zaprta v Ljubljani in Trstu. 1945–46 je pomagala kot prevajalka pri pripravah na mirovno konferenco v Parizu. Veliko je delala za jugoslovanski Rdeči kriŹ pri repatriaciji otrok iz britanske okupacijske cone Avstrije in bila tudi uradna tolmačka jugoslovanske misije pri Britanski coni na Dunaju. V šolskem letu 1949–50 je bila inšpektorica za tuje jezike pri tedanjem Ministrstvu za prosveto LRS. Leta 1950 je postala lektorica nemškega jezika na Filozofski fakulteti, kjer je ostala do upokojitve leta 1977. Bila je tudi honorarna predavateljica za angleški in nemški jezik na Ekonomski fakulteti v Ljubljani in za metodiko pouka tujih jezikov na Filozofski fakulteti v Ljubljani, potem izpraševalka pri strokovnih izpitih profesorjev srednjih Źol, muzealcev, arhivarjev in bibliotekarjev, recenzentka učbenikov in stalna

Fotografija Adele Źgur.¹⁸

¹⁷ Biografski podatki temeljijo na: (1) Wikipedija, pod geslom: Adela Źgur; (2) Stanonik (2013); (3) Źumi (2000: 383–384); (4) Źelih in druge (2007: 467–470).

¹⁸ Vir fotografije: Źelih in druge (2007: 467), z dovoljenjem ZaloŹbe Tuma.

prevajalka znanstvenih ustanov. Študentom germanistike je zagotovo najbolj znana po knjigi *Deutsche Grammatik*,¹⁹ starejšim slovenskim srednješolskim generacijam, ki so se po drugi svetovni vojni začele učiti angleščine, pa je njeno ime znano po učbeniški seriji *Angleška vadnica. Prva (Druga, Tretja) stopnja* (Žgur in drugi, 1945, 1947, 1950).

Eliza SKALICKÝ²⁰

Borovlje (Ferlach) na Avstrijskem Koroškem, 9. 2. 1900 – Ljubljana, 4. 11. 1969

Eliza Skalický se je rodila v Borovljah očetu Martinu Sukliču (Suklitsch) – zavednemu koroškemu Slovincu – in materi Neži (roj. Vidič/Widitsch). Še ne triletni ji je umrla mama in nekaj let je preživela pri materinem stricu Johannu Widitschu v Švici. Za šolanje se je vrnila v Borovlje k očetu, kjer je končala osnovno šolo in nato v letih 1911–14 še *Javno dekliško meščansko šolo* (Öffentliche Mädchen-Bürgerschule), kjer je bila ena izmed najboljših učenk. Ravnatelj je skušal očeta prepovoriti, da jo pošlje na nadaljnje šolanje, ki si ga je želela tudi sama, kar pa je oče odklonil. Tako je šla v domačih Borovljah v letih 1916–17 v uk za otroško vzgojiteljico oz. varuhinjo/vrtnarico za nego in vzgojo otrok v družini. V tem obdobju se je uveljavljala v slovenskih ustanovah in se zavzemala za priključitev Koroške k Jugoslaviji. Pri propagandnem delu se je seznanila z dr. Angelo Piskernik (prva slovenska doktorica naravoslovnih ved na Dunaju) in Gregorijem Rožmanom (karsnejšim ljubljanskim škofom), ki sta bila oba velika borca za Slovenijo. Po izgubljenem plebiscitu (10. 10. 1920), pred katerim je – kot njen oče – odločno optirala za Jugoslavijo,

Fotografije Elize Skalický iz različnih obdobj.²¹

¹⁹ Knjiga je v zarnetu kot skripta izšla l. 1953 (samo oblikoslovje, *Deutsche Grammatik, Morphologie*), skladnja l. 1956 (*Deutsche Grammatik, Syntax*), zatem kot *Nemška gramatika oz. Deutsche Grammatik* (1958, predelano 1962 in 1972, več ponatisov).

²⁰ Biografija temelji na podatkih njene hčerke, Zdenke Skalický Čebin (osebno dopisovanje).

²¹ Prva fotografija: Eliza Skalický, slikana v Celovcu, verjetno 1918/19; druga fotografija: Eliza Skalický v 30. letih; tretja fotografija: Eliza Skalický v »zrelejših« letih. Vir fotografij: osebni arhiv Zdenke Skalický Čebin (hčerke Elize Skalický), objavljeno z njenim dovoljenjem.

gonja proti Slovincem in optantom ni ponehala, zato se je še istega leta odločila za Jugoslavijo in prišla peš prek Ljubelja v Trzič in v njem obstala. Na osnovni šoli je dobila mesto učiteljice ročnih del in tu službovala do l. 1926. Na *Cesarsko kraljevem ženskem učiteljišču* v Ljubljani je l. 1921 opravila izpit in dobila spričevalo učne usposobljenosti za poučevanje ženskih ročnih del na občih ljudskih in meščanskih šolah. Imela je »zlate« roke – obvladala je vsa ročna dela od pletenja, kvačkanja, vezenja, tkanja in šivanja, kar ji je v Trziču poleg obvladanja nemščine odprlo vrata v takratne »višje« kroge in vedno je bila dobrodošla v družinah tržiških veleindustrialcev Glanzmanna in Gassnerja, lastnikov tamkajšnje predilnice in tkalnice. S šolskim letom 1926/27 je pouk ročnih del postal obvezen na vseh šolah in na povabilo ravnatelja *Državne realne gimnazije* v Novem mestu je septembra 1926 nastopila službo. Zanimivo je, da je bila prva in edina ženska učna moč na gimnaziji. 4. oktobra 1926 je pridobila diplomo o uspešno opravljenem tečaju krojenja v šoli Pigier v Parizu. V Novem mestu je spoznala svojega bodočega moža – dipl. ing. kemije Zdenka Skalického, s katerim se je poročila leta 1928.²² L. 1929 je prekinila službeno razmerje in se z medtem rojeno hčerko preselila v Škofjo Loko, kjer je mož v tovarni klobukov *Šešir* dobil mesto prokurista. Po nenadni tragični smrti moža leta 1933 so se ji zamajala tla pod nogami. Bila je brez zaposlitve in pokojnine, izgubila je službeno stanovanje, bila je samohranilka 4-letne hčerke. Preselila se je v Ljubljano, kjer je s pomočjo vplivnih prijateljev (dr. Angele Piskernik) dobila mesto dnevničarke na poverljivem Oddelku banovinske uprave, kjer je ostala vse do okupacije l. 1941. V to obdobje sodi prvi stik z angleščino, ko se je kot mlada vdova brez večjega kroga poznanstev po nasvetu Ružene Škerlj²³ včlanila v ljubljanski *Angleški klub*, kjer se je mojstrila v angleščini.²⁴ V letih 1937–41 je redno sodelovala pri *Mladiki*, mesečni družinski reviji Mohorjeve družbe v Celju, s sestavki o raznih ročnih delih, krojenju, šivanju ipd. Vojna je to dejavnost prekinila. V času okupirane Ljubljane je ostala uradnica; delala je na različnih mestih, pod različnimi nazivi in gospodarji. Je pa ta čas izkoristila za intenziven »študij« angleškega jezika. Ko je v šolskem letu 1945/46 angleščina

²² Zdenko Skalický se je v gimnazijskih letih uveljavljal kot slikar in pesnik v krogu tedanjega naprednega novomeškega mladega rodu oz. t. i. *novomeške pomladi*.

²³ Ružena Škerlj je (so)avtorica številnih izdaj angleško-slovenskega slovarja ter slovensko-češkega in češko-slovenskega slovarja. Več o njej v Šelih in drugi (2007: 404–406).

²⁴ V tistem času je bilo pri nas znanje angleščine zelo redko in za mnoge je bil ljubljanski *Angleški klub* (skoraj) edina možnost, da so se naučili angleščine (npr. Ružena Škerlj). V klubu so delovali v Ljubljani živeči Angleži in Američani, med njimi Američanka Dolly Kocjančič (žena tovarnarja Franca Kocjančiča, ki je imel v lasti tovarno sanitetnih izdelkov na Viru pri Domžalah, današnja *Tosama*), pa tudi Škotinja Fanny Copeland, ki je bila prva lektorica za angleški jezik na Univerzi v Ljubljani (1922–41).

postala obvezen tuji jezik v gimnazijah, je takratno *Ministrstvo za prosveto* zaradi pomanjkanja kadrov pritegnilo za pouk tudi nediplomirane poznavalce angleškega jezika. Eliza Skalický je v tem letu dobila mesto na *Državni klasični gimnaziji* (danes Osnovna šola Prežihovega Voranca). Leta 1948 se je kot izredna slušateljica vpisala na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, kjer je leta 1951 diplomirala iz nemškega jezika in književnosti, leta 1952 pa še iz angleškega jezika in književnosti. Leta 1951 se je ponovno poročila – z dr. Ivanom Marinčičem, profesorjem na Medicinski fakulteti. Do upokojitve l. 1965 je ostala na isti gimnaziji, se z njo selila v Šubičevo ulico in poučevala tudi nemščino.

5

Uvedba angleščine v nižje gimnazije oziroma osnovne šole

Leta 1958 je stopila v veljavo šolska reforma, s katero je bila uzakonjena *enotna in obvezna osemletna osnovna šola*, ki so jo nadgrajevale dve- ali štiriletne poklicne in/ali strokovne šole in seveda tudi (splošne in klasične) gimnazije. Povedano drugače – osemletna gimnazija, ki se je delila v nižjo in višjo, je bila ukinjena. Kot je bilo že predhodno omenjeno, sta do uvedbe enotne in obvezne osemletne osnovne šole leta 1958 obstajala dva vzporedna izobraževalna sistema. Po štirih letih osnovne šole so učenci šolanje lahko nadaljevali na osemletni (višji in nižji) gimnaziji (preko izbirnega sprejemnega izpita) ali pa na osemletni osnovni šoli. Angleščina je bila v šolskem letu 1945/46 uvedena kot *drugi tuji jezik* (poleg francoščine in nemščine) samo v štiri razrede višje gimnazije, prvi tuji jezik na gimnazijah pa je bila ruščina, in to vseh osem let. V šolskem letu 1948/49 so ruščino vpeljali tudi v višje razrede osnovnih šol in jo začeli učiti v 5. razredu (Umek, 1988: 35). V tem času je bila ruščina torej prvi in edini tuji jezik v slovenskih osnovnih šolah. Že dve leti kasneje, leta 1950, je *Ministrstvo za prosveto LR Slovenije* izdalo nov učni načrt za 1. in 2. razred nižje gimnazije, ki je verjetno veljal tudi za 5. in 6. razred osnovne šole. Iz predmetnika je ruščina popolnoma izpadla. Na njeno mesto so stopili angleški, francoski in nemški jezik s po 3 urami tedensko. Kot učbenik za angleški jezik je učni načrt za oba razreda predpisal učbenik *Angleška vadnica. Prva stopnja* (Žgur in drugi, 1945). Tako je sedaj učbenik, ki je bil prvotno namenjen učencem med štirinajstim in devetnajstim letom, začel služiti tudi deset- in enajstletnikom.

Zadrega z učbenikom za nižjo gimnazijo (in višje razrede osnovne šole) se je prenehala leta 1952, ko sta izšla nova učbenika za angleški jezik za 1. in 2. razred nižje gimnazije izpod peresa dr. Antona Grada z naslovom *Angleška vadnica. Prva stopnja. Za I. razred nižjih gimnazij* (Grad, 1952a) in *Angleška vadnica. Druga stopnja. Za II. razred nižjih gimnazij* (Grad,

1952b). Leta 1953 je sledila *Angleška vadnica. Tretja stopnja. Za III. razred nižjih gimnazij* (Grad, 1953a) in končno leta 1954 še za 4. razred nižjih gimnazij, oziroma za 8. razred osnovnih šol – *Angleška vadnica. Četrta stopnja. Za IV. razred nižjih gimnazij* (Grad, 1954). Gradova učbeniška serija *Angleška vadnica* (Grad, 1952ff) je po svojem didaktičnem pristopu in zasnovi učnih enot zelo podobna predhodnim učbenikom iz serije *Angleška vadnica* avtoric Žgur in drugi (1945ff).²⁵ Razlika je predvsem v stopnji težavnosti, uporabi črnobelih ilustracij, ki jih v učbenikih Žgur ni, lekcije v Gradovih učbenikih so krajše, ravno tako bralna besedila, manj je tudi slovničnih vsebin.²⁶ Ker je tedanji učni načrt poleg poslušanja radijskih oddaj priporočal tudi branje raznih besedil (vključno časopisnih), je Grad leta 1952 izdal tudi zbirko odlomkov iz angleških časopisov in revij z naslovom *Something to Read – Sodobno angleško berilo* (Grad, 1952c), naslednje leto pa še *Angleško čitanko za 1. in 2. razred gimnazij* (Grad, 1953b).²⁷ Istega leta je Sonja Sterle objavila drobno knjižico z naslovom *Easy Reading – Lahki angleški teksti* (Sterle, 1953).

²⁵ Žal si obe seriji delita tudi isto (nedomiseln) ime – *Angleška vadnica*, kar otežuje preglednost in prepoznavnost učbenikov, zato sta bili seriji v vsakdanjem govoru znani kot »učbeniki Žgurjeve« in »Gradovi učbeniki«. Vse kaže, da takrat še ni bilo v navadi, da bi si avtorji za svoje učbenike izbrali kakšen zanimiv in prepoznaven naslov, kot je to običajno danes.

²⁶ Četudi gre pri Gradovi učbeniški seriji *Angleška vadnica* (Grad, 1952ff) v osnovi za štiri učbenike, ki so se uporabljali za isto starostno skupino (11–15 let), pa je preglednost nad njimi mestoma precej zamegljena, saj dobimo občutek, kot da je teh učbenikov veliko več. Prvi razlog je dejstvo, da je serija izšla s tremi različnimi naslovnici, poleg tega pa je zaradi razmeroma dolge uporabe doživela številne (delno spremenjene) ponatise. Za nameček so se (skoraj) isti učbeniki tiskali in izdajali z različnimi podnaslovi. Na primer *Angleška vadnica. Četrta stopnja. Za IV. razred nižjih gimnazij* (1954) je izšla tudi kot *Angleška vadnica. IV. Za 8. razred osnovnih šol* (1959a, 1959b). Sploh pri uporabi podnaslovov se kaže precejšnja nedoslednost – tako je oznaka za stopnjo enkrat izpisana z besedo (npr. »četrta stopnja«), drugič z rimsko (IV) ali arabsko številko (4), včasih je pripis »za četrty razred nižjih gimnazij«, spet drugič samo »za tretji razred gimnazij«, pri čemer je jasno, da gre za nižjo gimnazijo. Nepoznavalec našega šolskega sistema bi lahko iz takšnega podnaslova napačno sklepal, da je se je učbenik uporabljal v srednji in ne v osnovni šoli. Pri primerjavi številnih ponatisov lahko vidimo, da so med njimi manjše vsebinske razlike, ki kažejo, da ne gre zgolj za ponatis iste izdaje (npr. nekatere vsebine so premaknjene iz enega učbenika v drugega, obstajajo pa še druge manjše spremembe). Vse to kaže, da je avtor učbenike ves čas nekoliko spreminjal, dopolnjeval in prilagajal potrebam in razmeram v šoli, kar pa ni jasno razvidno iz kolofonov.

²⁷ Namenjeno za uporabo v višji gimnaziji. Čitanka vsebuje tudi precej odlomkov literarnih besedil, pa tudi poezijo (v t. i. *Poets' corner*), vendar so vsa besedila (tudi literarna) zgolj »izložbena okna« za učenje novega besedišča in slovnice.

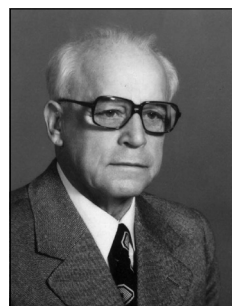

Naslovnice različnih izdaj in natisov učbenikov *Angleška vadnica*. *Prva stopnja*. Za I. razred nižjih gimnazij (Grad, 1952a), *Angleška vadnica*. *Druga stopnja*. Za II. razred nižjih gimnazij (Grad, 1952b), *Angleška vadnica*. *Tretja stopnja*. Za III. razred nižjih gimnazij (Grad, 1953a) in *Angleška vadnica*. *Četrta stopnja*. Za IV. razred nižjih gimnazij (Grad, 1954).

Anton GRAD²⁸

Ljubljana, 23. 2. 1907 – Ljubljana, 28. 3. 1983

Anton Grad je bil jezikoslovec, romanist in leksikograf. Maturiral je v Ljubljani in po študiju romanistike 1926–30 na Filozofski fakulteti v Ljubljani leta 1930 diplomiral iz francoskega jezika in književnosti ter iz primerjalne slovnice romanskih jezikov. L. 1931 je postal doktor filozofije (z disertacijo iz primerjalne slovnice romanskih jezikov). Dolga leta (1932–51) je poučeval francoščino in angleščino na gimnaziji, najprej v Kočevju (1932–37) in nato do leta 1951 v Ljubljani. Med službovanjem na gimnaziji v Kočevju mu je Univerza v Ljubljani podelila štipendijo in 1933–34 se je izpopolnjeval na univerzi v Parizu. L. 1938 je diplomiral še iz italijanskega jezika in književnosti, 1947 pa iz angleškega jezika kot pomožnega predmeta. Med vojno je bil devet mesecev interniran v Italiji. Od leta 1941 je bil sprva privatni docent pri stolici za romansko filologijo na Filozofski fakulteti, od 1951 pa redno nastavljeni učitelj na delovnem mestu izrednega profesorja, nato pa od 1961 redni profesor za zgodovino francoskega jezika. Kot predstojnik je 15 let vodil Oddelek za romanske jezike in književnosti (1960–1975). V letih 1966–1968 je bil dekan Filozofske fakultete. L. 1966 je bil odlikovan z redom dela z zlatim vencem. L. 1977 je bil izvoljen za izrednega člana SAZU. Upokojil se je 1977, vendar je do konca življenja sodeloval v učnem procesu. Leta 1981 mu je bil podeljen naziv zaslužnega profesorja. Kot izkušen gimnazijski in univerzitetni pedagog nam je zapustil izjemno bogato strokovno zapuščino učbenikov francoščine, italijanščine, španščine in angleščine, predvsem za potrebe gimnazijskega pouka. Ogromno delo je opravil tudi na področju leksikografije, saj je napisal številne obojestranske slovarje angleškega, italijanskega, francoskega in španskega jezika.³⁰ S špansko-slovenskim (1969) in s slovensko-španskim (1979) slovarjem je utemeljil hispanistiko na Slovenskem.

Fotografiji Antona Grada.²⁹

²⁸ Biografija temelji na: (1) Orešnik, SAZU – člani, pod geslom: Anton Grad; (2) Šumi (2000: 305–306); (3) Stanonik in drugi (2008a: 309); (4) Skubic (1989: 349); (5) Avrelija Grad Goriup (2018, hčerka Antona Grada, osebno dopisovanje).

²⁹ Vir fotografij: osebni arhiv Avrelije Grad Goriup (hčerke Antona Grada), objavljeno z njenim dovoljenjem, in SAZU – člani, pod geslom: Anton Grad.

³⁰ Za podrobnejšo bibliografijo Gradovih leksikografskih del glej Vitorović (1984: 10).

6

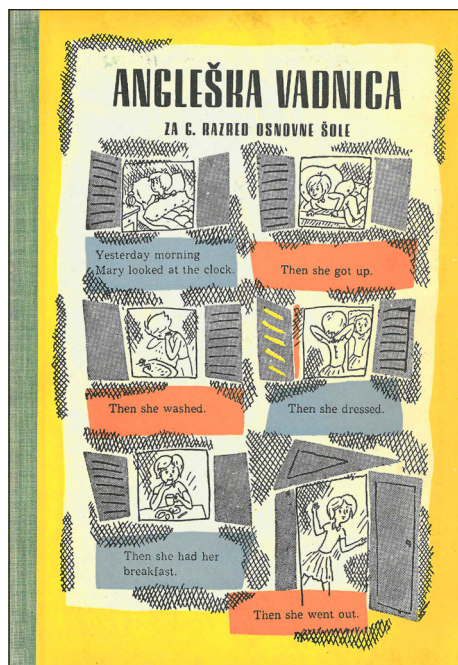
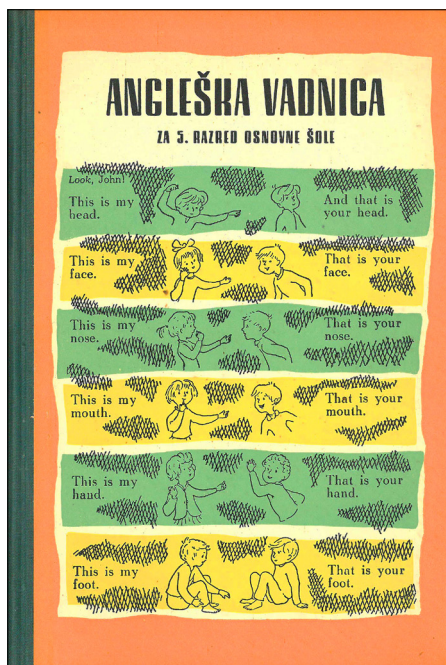
Sprememba ciljev pouka tujih jezikov in uvedba direktne metode

Predmetnik in učni načrt za osnovno šolo, ki je stopil v veljavo leta 1958, je – kot rečeno – uzakonil enotno in obvezno osemletno osnovno šolo, veliko sprememb pa je prinesel tudi za pouk tujih jezikov. Cilji pouka tujih jezikov so poudarjali »sposobnost aktivne uporabe tujega jezika s pravilno izgovorjavo« (Umek, 1988: 46). Navodila so zahtevala pouk po čisti direktni metodi, ki je poudarjala razvijanje govorne zmožnosti in izključevala rabo materinščine.³¹ Hitro je postalo jasno, da pouka, kakršnega so zahtevala navodila v novem učnem načrtu, ne bi bilo mogoče izvajati ob učbenikih Antona Grada. Pobudo je sprejela Sonja Pestotnik in leta 1959 napisala *Angleško vadnico za 5. razred osnovne šole* (Pestotnik, 1959), dve leti kasneje pa *Angleško vadnico za 6. razred osnovne šole* (Pestotnik, 1961). Leta 1962 jima je sledila *Angleška vadnica za 7. razred osnovne šole*, ki »je ostala v ciklostilu in ni bila v šolah nikoli v rabi« (Umek, 1988: 47).³² Vadnici Sonje Pestotnik sta bili predpisani za 5. in 6. razred, v 7. in 8. razredu pa sta ostala v rabi učbenika Antona Grada. Prehod na didaktično drugače zasnovan učbenik je učencem povzročal velike težave (Umek, 1988: 49).³³

³¹ Umek (1988: 47) je prepričana, da se izraz »direktna metoda« v učnem načrtu uporablja zmotno. Namesto tega bi morali sestavljavci navodil po njenem uporabiti izraz »avdiolingvalna« oz. »slušno-govorna metoda« (sam bi dodal »avdiovizualna« oz. »situacijska« metoda). Razlog za domnevno zmotno uporabo imena metode je morda tudi v tem, da sta si direktna in avdiolingvalna metoda v mnogih vidikih zelo podobni (npr. poudarek na razvijanju govorne zmožnosti in izključevanje materinščine), se pa precej razlikujeta v svojih pogledih na vlogo in način poučevanja slovnice.

³² Pri pisanju svojih učbenikov se je Sonja Pestotnik, kot pravi v svojem *Predgovoru* (Pestotnik, 1959: 5), zgledovala po »modernih učbenikih, ki posredujejo tuji jezik po direktni metodi« (npr. *An Intensive Course of English*, avtorjev C. C. Friesa in R. Lada).

³³ V zapisu Milene Ožbolt (2012) o Osnovni šoli Stari trg v Loški dolini je omenjena razstavica starih šolskih knjig, ki so se uporabljale v letih 1956–1964 v takratni osnovni šoli. Ob *Angleški vadnici za 5. razred osnovne šole* Sonje Pestotnik je zapisala: »Leta 1960 se v Starem trgu v 5. razredu začel pouk angleškega jezika namesto prejšnje nemščine – nekaterim tudi ta v veselje in izziv, drugim v muko in pokoro. Vadnica pa je lepa in kadar je glava pretežka za nove besede tujega jezika, se učenci skrivaj razvedrijo z barvanjem sličic, ki ponazarjajo besedilo ...«.

Naslovnici učbenikov *Angleška vadnica za 5. razred osnovne šole* (Pestotnik, 1959) in *Angleška vadnica za 6. razred osnovne šole* (Pestotnik, 1961).

Za *Angleško vadnico III* Antona Grada pa je zapisala: »Nekoliko zahtevnejši učbenik z zabavnimi lekcijami in prav takimi ilustracijami ter dodanim slovarjem. Uporabljal se je občasno, odvisno od učitelja«.

Sonja PESTOTNIK³⁴

Ljubljana, 25. 2. 1912 – Ljubljana, 22. 7. 1998

Oče Ivan Stojan, rojen 1877 v Vrbnem pri Šentjurju, je bil notar, mati Mila (Ljudmila), rojena Hanuš leta 1888 v Ljubljani, pa gospodinja. Imela sta tri otroke, Sonja je bila najstarejša. Srednjo šolo je obiskovala na ženski realki v Ljubljani (na današnji Prešernovi cesti), diplomirala pa je leta 1936 na Filozofski fakulteti v Ljubljani najprej iz nemškega jezika, dve leti pozneje pa še iz angleškega jezika. Poročila se je v Rogaški Slatini leta 1939 z Dančijem Pestotnikom, dipl. ing. gradbeništva in vodjo glasbenega ansambla Ronny. Imela sta tri otroke. Z novim letom 1937 se je prvič zaposlila v knjigarni *Nova založba v Ljubljani*. Po enem letu je ugotovila, da je tako delo ne osrečuje, zato se je preusmerila v pedagoško smer. Poučevati je začela na gimnaziji na Ptujju, nato šest let na II. gimnaziji v Ljubljani. Najbolj pa je bila zadovoljna na celjski gimnaziji, kjer je poučevala angleščino šestnajst let, med dijaki pa so bili Mojmir Sepe (skladatelj in dirigent), Beno Hvala (novinar in režiser), Stanko Lorger (do 1996 najuspešnejši slovenski atlet na OI), Andrej Inkret (literarni in gledališki kritik). Konec leta 1962 se je njena družina preselila nazaj v Ljubljano. Tri leta je poučevala angleščino na srednji šoli za sanitarne in laboratorijske tehnike, kariero pa je 1973 končala na *Zavodu za prosvetno in pedagoško službo* v Kranju. Poleg rednih zaposlitev je bila lektorica angleškega jezika na pravni fakulteti v Ljubljani 1951/52, izpraševalka angleškega jezika pri izpitni Komisiji za profesorje in učitelje, poučevala je na številnih jezikovnih tečajih za odrasle ter bila pedagoška vodja tečaja pri Trgovski zbornici v Celju. Izobraževala se je na londonski *Polytechnic School of Modern Languages*, pridobila več certifikatov ter izpit iz angleščine za tuje študente na londonski univerzi.

Fotografija
Sonje Pestotnik.³⁵

³⁴ Biografijo je prispeval Aleš Pestotnik (sin Sonje Pestotnik).

³⁵ Fotografija iz osebne arhiva Aleša Pestotnika (objavljeno z njegovim dovoljenjem).

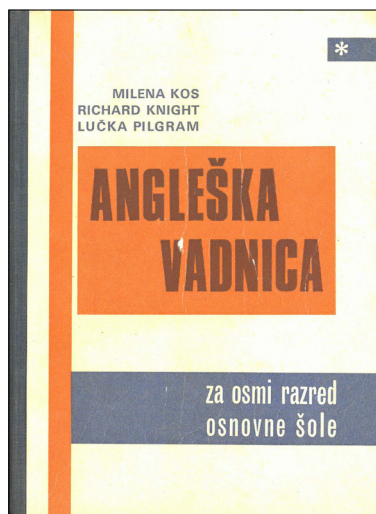
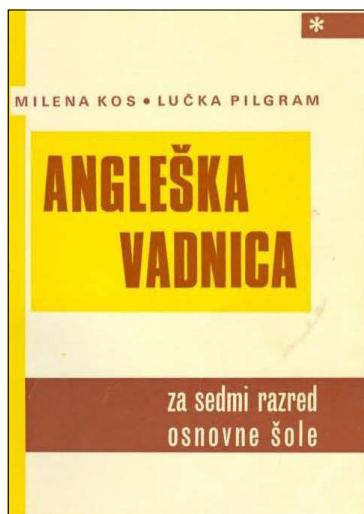
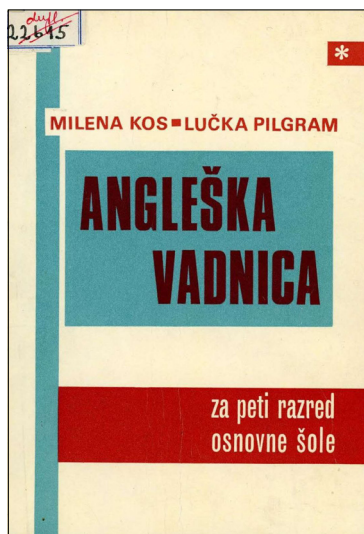
7

Sprememba ciljev pouka tujih jezikov in uvedba avdiolingvalne metode

Ko je leta 1966 stopil v veljavo nov predmetnik in učni načrt za osnovno šolo, v navodilih k učnim načrtom ni več govor o direktni metodi, pač pa je v njih viden vpliv avdiolingvalnega pristopa, katerega jezikoslovna sestavina izhaja iz (ameriškega) strukturalističnega jezikoslovja, psihološka pa iz behaviorizma.³⁶ Tem napotkom ustrezen, na avdiolingvalni metodi temelječ pouk angleškega jezika se je začel uvajati v osnovno šolo leta 1967 z *Angleškimi vadnicami* Milene Kos in Lučke Pilgram, ki se jima je pri učbeniku za 8. razred pridružil še Richard Knight. Vadnice so si sledile v hitrem zaporedju enega leta (*Angleška vadnica za peti razred osnovne šole*, Kos, Pilgram, 1967; *Angleška vadnica za šesti razred osnovne šole*, Kos, Pilgram, 1968; *Angleška vadnica za sedmi razred osnovne šole*, Kos, Pilgram, 1969; *Angleška vadnica za osmi razred osnovne šole*, Kos, Knight, Pilgram, 1970), tako da so učenci končali osnovno šolo ob didaktično enotno zasnovanem pouku (Umek, 1988: 50).

Novi predmetnik in učni načrt za osnovno šolo iz leta 1973 je tujim jezikom v celoti odvzel skoraj četrtno ur, zato je bilo temu potrebno prilagoditi učbenike. Ker je didaktična zasnova obstoječih vadnic še popolnoma ustrezala, sta morali avtorici gradivo samo skrócić in prerazporediti. Seveda so ob tem nastale še druge manjše spremembe in izboljšave, ker sta avtorici upoštevali tudi izkušnje učiteljev. Najopaznejša razlika je bila v tem, da sta vse štiri učbenike razdelili v dva zvezka – v učbenik in delovni zvezek. Poleg teh sprememb je učbenik spremenil tudi format in naslov.

³⁶ Morda bi bilo v navodilih k učnim načrtom namesto *avdiolingvalne* metode ustrežnejše govoriti o *situacijskem poučevanju* oz. situacijski metodi, ki je nekakšna »evropska« oz. »britanska« različica avdiolingvalizma. Situacijsko poučevanje je bilo veliko bolj usmerjeno v kontekst (tj. situacije) in je dajalo večji poudarek »pragmatičnemu funkcionalizmu« oz. »komunikaciji«. Povedano drugače, »evropski« avdiolingvalizem je vedno dosledno vključeval *formalne* in *semantične* vidike, kar pomeni, da sta oblika in pomen neločljivo povezana in da se moramo pri poučevanju posvečati obema.

Naslovnice učbenikov

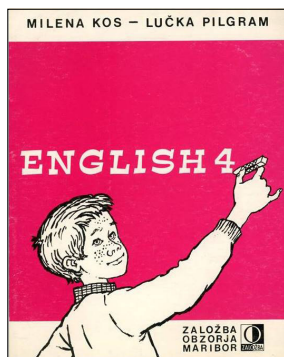
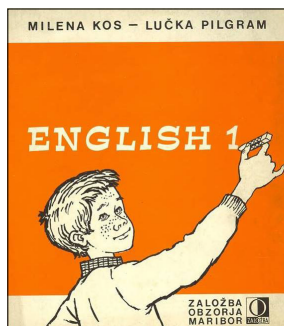
Angleška vadnica za peti razred osnovne šole (Kos, Pilgram, 1967),

Angleška vadnica za šesti razred osnovne šole (Kos, Pilgram, 1968),

Angleška vadnica za sedmi razred osnovne šole (Kos, Pilgram, 1969)

in *Angleška vadnica za osmi razred osnovne šole* (Kos, Knight, Pilgram, 1970).

Prvi komplet učbenika, delovnega zvezka in priročnika za učitelja za 5. razred z naslovom *English 1. Angleški učbenik za 5. razred osnovne šole* je izšel leta 1974, *English 2* za 6. razred leta 1977 in *English 3* za 7. razred leta 1979. Ker je bilo na *English 4* treba čakati do leta 1982, je bila v vmesnem času še v rabi *Angleška vadnica za 8. razred* iz prejšnje serije istih avtoric.³⁷ Priročniki za učitelja za vse štiri učbenike so delo Milene Kos. Angleške vadnice Milene Kos in Lučke Pilgram so se (v obeh izdajah) uporabljale od leta 1967 do leta 1989, ko sta bila potrjena in v osnovne šole uvedena prva britanska učbenika – za 5. in 6. razred *Project English 1* (Hutchinson, 1985) ter za 7. in 8. razred *Project English 2* (Hutchinson, 1986) založbe Oxford University Press.³⁸ Učitelji so bili nad britanskima učbenikoma večinoma navdušeni, saj sta bila vizualno izjemno privlačna in didaktično sodobna.

Naslovnice učbenikov

English 1. Angleški učbenik za 5. razred osnovne šole

(Kos, Pilgram, 1974),

English 2. Angleški učbenik za 6. razred osnovne šole

(Kos, Pilgram, 1977),

English 3. Angleški učbenik za 7. razred osnovne šole

(Kos, Pilgram, 1979)

in *English 4. Angleški učbenik za 8. razred osnovne šole*

(Kos, Pilgram, 1982).

³⁷ Kot zanimivost naj navedemo, da je bil učbenik preveden in prirejen tudi za osnovne šole v Makedoniji (*English 1 (2, 3, 4): učbenik po angleški jazik za V (VI, VII, VIII) oddelenie*). COBISS navaja makedonske priredbe samo za 5., 6. in 7. razred, vendar lahko upravičeno sklepamo, da je bila prirejena celotna serija, se pravi tudi učbenik za 8. razred.

³⁸ Večina učiteljev je uporabljala en učbenik za dva razreda, je pa bil potrjen tudi *Project English 3* (Hutchinson, 1987), ki so ga nekateri učitelji (vsaj delno) uporabljali v 8. razredu.

Milena KOS³⁹

Ljubljana, 31. 1. 1913 – Ljubljana, 19. 3. 2010

Milena Kos (roj. Bežan) je po maturi na Poljanski gimnaziji v Ljubljani (1931) študirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani nemški jezik (A), primerjalno jezikoslovje (B) in francoski jezik (C) ter diplomirala leta 1935. Od leta 1937 do začetka okupacije leta 1941 je poučevala nemški jezik na celjski realni gimnaziji. V letih vojne, ko je bila brezposelna in je živela v Ljubljani, se je preusmerila v angleški jezik, ki se mu je potem strokovno in službeno posvečala vsa povojna leta. Po vojni je poučevala angleščino na več ljubljanskih gimnazijah, nazadnje in najdlje na VII. državni gimnaziji (tam, kjer je danes Slovenski šolski muzej). Leta 1951 je bila povabljena na tedanjo *Višjo pedagoško šolo*, poznejšo *Pedagoško akademijo*, kjer je do leta 1963 predavala angleški jezik ter metodiko pouka angleškega jezika. V teh letih je vzgojila prve generacije predmetnih učiteljev angleškega jezika. Že razmeroma zgodaj, skoraj zagotovo še v času, ko je delala na *Višji pedagoški šoli*, je z nasveti pomagala prof. Sonji Pestotnik pri pisanju osnovnošolskih učbenikov za angleščino. Leta 1963 je postala pedagoška svetovalka za tuje jezike na tedanjem *Zavodu za napredek šolstva*, poznejšem Zavodu za šolstvo SRS. Leta 1969 se je upokojila. V letih, ko je bila na Zavodu za šolstvo, je zavzeto organizirala seminarje za učitelje angleškega jezika s predavatelji iz Anglije in ZDA.

Fotografija Milene Kos.⁴⁰³⁹ Biografijo je prispeval Albert Kos (sin Milene Kos).⁴⁰ Vir fotografije: osebni arhiv Alberta Kosa (objavljeno z njegovim dovoljenjem).

Lučka (Eva Lucija) PILGRAM⁴¹

Kranj, 24. 11. 1937 – Ljubljana, 5. 5. 2014

Njena mati Mana (Macakova) in oče Vladimir sta bila iz zavedne slovenske družine na Koroškem, ki je po plebiscitu zbežala v Slovenijo; oba sta bila profesorja matematike. Gimnazijo je končala v Ljubljani in nato študirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je diplomirala iz slovenščine in angleščine. Naslova njenih diplomskih del: (1) *Parnas majhnega naroda, antologija slovenske lirike*; (2) *Prešernov prevod Byronove Parizine*. Dr. Katarina Bogataj Gradišnik (2018, osebno dopisovanje) o njej pravi, da »je izstopala kot ena najboljših študentk zahtevnega profesorja Pavliča«.

Angleščino je najprej poučevala na osnovni šoli Hinka Smrekarja, potem dolga leta na Srednji vzgojiteljski šoli; po upokojitvi pa na ljubljanski teološki fakulteti.

Fotografija
Lučke Pilgram.⁴²

⁴¹ Biografijo sta prispevala Janez Pilgram (brat Lučke Pilgram) in Matjaž Kmecl (bratranec Lučke Pilgram).

⁴² Vir fotografije: osebni arhiv Janeza Pilgrama (objavljeno z njegovim dovoljenjem).

8

Poučevanje angleščine na zgodnji stopnji

Po obravnavi formalnega osnovnošolskega učenja in poučevanja angleščine se na kratko pomudimo še ob neformalnem poučevanju angleščine na zgodnji stopnji, tj. pred uradnim začetkom poučevanja v 5. razredu osnovne šole. Pri neformalnem izobraževanju gre za izobraževanje, ki navadno ne vodi do javno veljavne kvalifikacije in se praviloma odvija zunaj javnih oz. državnih institucij (npr. na tečajih zasebnih jezikovnih šol). Pouk je seveda kljub vsemu sistematičen, ciljno naravnani in strokoven, udeležba je prostovoljna, učenje je lahko neocenjevano ali pa sistematično vrednoteno, je pa navadno pisno dokumentirano (v obliki potrdil oz. dokazil o udeležbi).

Kot smo že omenil, je bila leta 1996 sprejeta nova šolska zakonodaja, ki je uzakonila *devetletno osnovno šolo*. Ta šolska reforma je uvedbo prvega tujega jezika postavila na začetek drugega triletja (tj. v 4. razred osnovne šole, starost 9 let). To pomeni, da so se vsa gradiva, ustvarjena za zgodnji pouk angleščine do leta 1989, uporabljala zgolj v okviru neformalnega oz. fakultativnega poučevanja izven šole (tj. na različnih jezikovnih tečajih) ali pa kot izvenšolska dejavnost v prostorih šole, vendar v izvedbi jezikovne šole.

Potreba po zgodnejšem neformalnem učenju tujih jezikov izven šole se je v Sloveniji pojavila razmeroma zgodaj. Leta 1955 so v Pionirskem domu – Centru za kulturo mladih v Ljubljani, ki je bila prva jezikovna šola v Sloveniji, k pouku tujega jezika vpisali prvo skupino učencev; 60 učencev k pouku angleškega, 40 pa k pouku nemškega jezika.⁴³ Učenci so bili stari deset let ali več, kmalu zatem pa so začeli s tujejezikovnim poukom pri petih ali šestih letih starosti. Prvi dve leti so bili učenci izpostavljeni samo slušni in govorni

⁴³ Tu je na mestu kratko pojasnilo. Pionirski dom je bil uradno ustanovljen s strani MOL-a leta 1963, vendar je imel kar nekaj predhodnikov, kot je Pionirska knjižnica (ustanovljena leta 1948), verjetno še Center za estetsko vzgojo mladine ter Zveza prijateljev mladine, ki so se nato leta 1963 prelevili v Pionirski dom. Tečaji tujih jezikov so torej potekali v okviru teh predhodnikov pionirskega doma (najverjetneje Pionirske knjižnice) že pred njegovo uradno ustanovitvijo.

obluki jezika, po tem obdobju pa so začeli z branjem in s pisanjem v tujem jeziku (Dagarin Fojkar, 2004).

Prvo teoretično in strokovno utemeljitev zgodnjega poučevanja tujih jezikov smo dobili leta 1962, ko izide knjiga *Tuji jeziki za otroke*, avtoric Katje Fistrovič in Marjane Kordaš. V knjigi strokovno utemeljujeta za tiste čase že skoraj revolucionarno zgodnji začetek učenja tujega jezika, tj. pri petih ali šestih letih starosti. Svoje stališče podkrepita z opisom poteka kontinuiranega jezikovnega pouka od petega do petnajstega leta. Avtorici sta poučevali v ljubljanskem pionirskem domu in tako izhajali iz lastnih izkušenj. Poleg načel dela na tej stopnji (poudarek na igri) podrobno opisujeta metodiko dela in potek učnih ur za angleški in nemški jezik. Avtorici jezikovni pouk povezujeta tudi z estetsko vzgojo (likovno izražanje, pesmi, pravlјice), kar je še danes, po toliko desetletjih, eno izmed vodil zgodnjega učenja tujega jezika (Dagarin Fojkar, 2004).

Prvi učbenik za neformalno poučevanje angleščine na zgodnji stopnji je verjetno *Vesela angleščina* (Grad, 1958), kjer avtor v uvodu zapiše:

Knjižica je zlasti namenjena učencem 3. in 4. razreda osnovnih šol, ki obiskujejo angleške jezikovne tečaje pred vstopom v gimnazijo,⁴⁴ a prav bo prišla tudi tistim otrokom, ki imajo kogarkoli, da jim pomaga premagati začetne težave pri učenju tega svetovnega jezika.

Knjiga ima 21 lekcij in vsebuje okoli 300 važnih vsakdanjih besed, ki so vse obsežene v kratkih, preprostih vprašanjih in odgovorih. Osnova učenja je torej samo konverzacija, kajti otrok mora čimprej dobiti možnost (in pogum!) preprosto se izražati v tujem jeziku. Ne mučimo otroka na tej stopnji s pisanjem (pravopisom) in slovničnimi pravili!

Za poživitev pouka oziroma učenja sem dodal nekaj tekstov za razvedrilo (ki pa bodo seveda tudi koristili), zlasti pesmice, ki se jih otroci zelo radi uče in so izvrstno sredstvo pri učenju tujega jezika. [...]

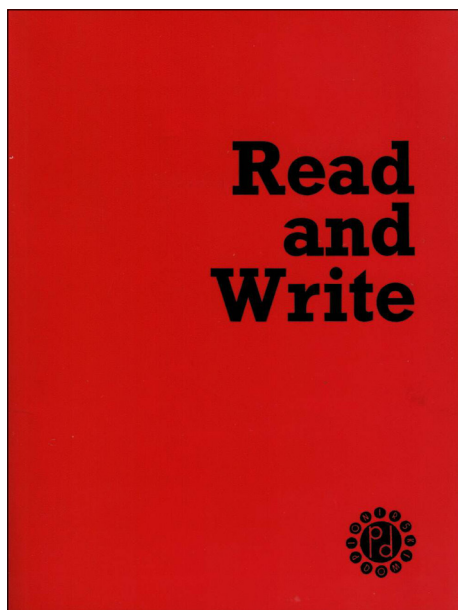
Grad (1958: 3)

Spričo dejstva, da je pri nas ljubljanski Pionirski dom oral ledino na področju neformalnega zgodnjega poučevanja in učenja tujih jezikov, je povsem logično, da so v njegovem okviru nastajali tudi učbeniki in druga učna gradiva. Dva takšna učbenika za zgodnje poučevanje angleščine avtorice

⁴⁴ Mišljena je seveda t. i. nižja gimnazija, ki je kasneje ustrezala zadnjim štirim razredom 8-letne osnovne šole.

Naslovnica učbenika *Vesela angleščina* (Grad, 1958).

Naslovnici učbenikov *Read and Write* (Jurak, 1971) in *Play and Learn* (Jurak, 1975).

Irene Jurak sta *Read and Write* (Jurak, 1971) in *Play and Learn: Angleščina za 8–11-letne otroke* (Jurak, 1975). Prvi učbenik je namenjen 8–9 letnim otrokom in jih postopoma vpeljuje v branje in pisanje snovi, ki jo ustno že obvladajo.

Poleg učbenikov Irene Jurak so v Pionirskem domu uporabljali tudi druge učbenike, zlasti hrvaške (npr. *Time for English 1* avtoric Duške Vučelić in Višnje Anić iz leta 1975⁴⁵ ter *Singing and Playing in English* avtoric Sonje Gaćina, Stephanie Heald in Mare Pilković iz leta 1978).⁴⁶

Irena JURAK (roj. Kapelj; sedaj por. Watton)⁴⁷
Ljubljana, 2. 6. 1939

Irena (Jurak) Watton (roj. Kapelj) je po maturi študirala na Oddelku za germanske jezike in književnosti Filozofske fakultete v Ljubljani angleški jezik (A) in nemški jezik (B) ter diplomirala leta 1963. Strokovni izpit je opravila 31. 10. 1968 v Ljubljani. V času od leta 1964 do leta 1972 je bila zaposlena kot profesorica angleščine in nemščine na Oddelku za tuje jezike pri Pionirskem domu v Ljubljani. V tem obdobju je poučevala na tečajih angleščine in nemščine ter pripravljala učno gradivo. Od leta 1973 do leta 1983 je bila zaposlena na Fakulteti za naravoslovje in tehnologijo Univerze v Ljubljani (VTO kemija in kemijska tehnologija), in sicer sprva kot višja strokovna sodelavka (1973–1977), nato pa kot predavateljica za tehnično angleščino (1977–1983). V tem času je vodila tudi številne seminarje za profesorje angleščine na osnovnih in srednjih šolah. V obdobju od januarja 1986 do 30. 9. 1992 je bila dejavna kot znanstvena in tehnična prevajalka oz. samostojna kulturna delavka. Prevajala je strokovne članke iz slovenščine v angleščino, vodila pa je tudi tečaje angleščine, ki jih je organiziral Izobraževalni center Ministrstva za pravosodje. Po predčasni upokojitvi 30. 10. 1992 je nadaljevala s prevajalskim delom in poučevanjem na tečajih angleščine, ki jih je organiziralo Ministrstvo za pravosodje za delavce v javni upravi.

Fotografija
Irene Jurak.⁴⁸

⁴⁵ Leta 1978 je bil učbeniku dodan še t. i. *Alphabet book*, leta 1979 pa t. i. *Storybook* avtorice Višnje Anić. Učbenik je doživel kar nekaj ponatisov in nadaljevalnih stopenj.

⁴⁶ Učbenik je namenjen učencem, starim od 5 do 8 let, in vsebuje samo slikovno gradivo ter dve prilogi z besedili pesmi in dialogov.

⁴⁷ Biografijo je prispevala Irena (Jurak) Watton.

⁴⁸ Vir fotografije: osebni arhiv Irene (Jurak) Watton (objavljeno z njenim dovoljenjem).

9

Poenotenje pouka angleščine za ves čas njegovega trajanja – v osnovni in srednji šoli

Kot navaja Umek (1988: 53), je bil pomemben korak v smeri poenotenja pouka angleščine za ves čas njegovega trajanja (tj. v osnovni in srednji šoli) storjen, ko je leta 1972 začela izhajati serija učbenikov z naslovom *MAP*⁴⁹ avtorjev Richarda in Margaret Knight ter Tončke Kobilica, h katerim je dva priročnika napisal Brian Heaton, tretjega pa Richard Knight in

Naslovnice učbenikov
MAP 1 (Knight, Knight, Pilgram, Kobilica, 1972),
MAP 2 (Knight, Knight, Kobilica, 1973)
in *MAP 3* (Knight, Knight, Krašček, 1974).

⁴⁹ *MAP* je akronim za *Moderniziran angleški pouk*.

Alenka Goričan.⁵⁰ Serija *MAP*, ki so jo sestavljali trije učbeniki – *MAP 1* (Knight, Knight, Pilgram, Kobilica, 1972), *MAP 2* (Knight, Knight, Kobilica, 1973) in *MAP 3* (Knight, Knight, Krašček, 1974) –, je bila didaktično skladna z angleškimi vadnicami za osnovno šolo, saj je temeljila na avdiodingvalnem pristopu in upoštevala predznanje, ki so ga učenci pridobili v osnovni šoli.⁵¹

Margaret KNIGHT (roj. Tordoff)

Cleckheaton, West Yorkshire, Velika Britanija, 5. 7. 1945 –
Leeds, Velika Britanija, januar 2000

Richard KNIGHT

Tring, Hertfordshire, Velika Britanija, 23. 4. 1945

Richard in Margaret sta se prvič srečala, ko sta v letih 1963–66 študirala nemščino in francoščino na Univerzi v Bristolu. Po končanem študiju sta odšla vsak po svoje, vendar sta ostala v stiku kot prijatelja. Richard je v šolskem letu 1966–67 pridobil diplomo iz *Teaching English as a Second/Foreign Language* na Univerzi v Leedsu. Ob koncu tega akademskega leta mu je Britanski svet (British Council) ponudil mesto učitelja angleščine na Univerzi v Bagdadu v Iraku. Ker je v tistem času na Bližnjem vzhodu izbruhnila vojna (z Izraelom), je bilo delovno mesto odpovedano. Britanski svet mu je v zameno ponudil mesto učitelja na Poljanski gimnaziji v Ljubljani, ki ga je sprejel in tu poučeval naslednja tri leta (od 1967 do 1970). Delo z dijaki mu je bilo všeč (še zlasti se spominja Milana Jesiha), vendar je želel po izteku pogodbe oditi. V tem času je spoznal Mileno Kos in Lučko Pilgram,

Fotografiji
Margaret Knight
in Richarda Knighta. ⁵²

⁵⁰ Pri učbeniku *MAP 1* sta Lučka Pilgram in Tončka Kobilica navedeni kot »assistant authors«, kar pomeni, da sta bila glavna avtorja Richard in Margaret Knight. Pri učbeniku *MAP 3* je kot soavtorica navedena Tončka Krašček, katere dekliško ime je bilo Kobilica, kar pomeni, da gre pri vseh treh učbenikih za isto soavtorico.

⁵¹ Učbenika *MAP 1* in *MAP 2* (za *MAP 3* ni podatkov) sta bila prirejena za pouk angleščine v Makedoniji.

⁵² Vir fotografij: osebni arhiv Richarda Knighta (objavljeno z njegovim dovoljenjem). Slika Margaret Knight je iz leta 1972, ko se je preselila v Slovenijo. Slika Richarda Knighta je iz leta 1967, ko je začel z delom v Sloveniji. Na fotografiji je z Madeline Duff, ki je bila takrat lektorica na FF v Ljubljani.

ki jima je pri njunih uĉbenikih sprva pomagal z jezikovnimi nasveti, pri zadnjem uĉbeniku iz njune serije – *Angleški vadnici za osmi razred osnovne ŝole* (Kos, Knight, Pilgram, 1970) – pa je sodeloval ŝe kot soavtor. Leta 1970 je sreĉal Inko Ŝtrukelj, ki mu je predlagala, da ostane in sodeluje pri nastanku uĉbenikov za angleŝino. Ker je bil tujec, je moral Zavod za ŝolstvo pridobiti posebno dovoljenje od vlade, da so ga lahko zaposlili. Inka Ŝtrukelj se je rada ŝalila, da je bil prvi tuji usluŝbenec v drŝavni upravi takratne (socialistiĉne) Jugoslavije. Ker je pri delu potreboval domaĉe strokovnjake, so mu pri tem pomagale Milena Kos, Luĉka Pilgram, Tonĉka Kobilica in Alenka Goriĉan, pa tudi Jasna Kos, Majda Zavaŝnik in Danica Purg. Leta 1970 je Richard ponovno sreĉal Margaret, ki je opravljala magistrski ŝtudij iz jezikoslovja in pouĉevanja angleŝine na Univerzi v Leedsu. Ŝe v ĉasu tega ŝolskega leta sta se poroĉila, kar je pomenilo, da se bo morala Margaret poleti 1971 z njim preseliti v Ljubljano. To je zanjo sproŝilo vpraŝanje zaposlitve, ki se je razreŝilo tako, da se je pridruŝila uĉbeniŝkemu projektu na Zavodu za ŝolstvo. V ĉasu, ko je nastajala uĉbeniŝka serija *MAP*, so se gospodarske razmere v Jugoslaviji tako poslabŝale, da sta se Margaret in Richard zaradi finanĉnih razlogov odloĉila oditi in na uĉbenikih za Slovenijo delati »na daljavo«. Tako sta uĉbenika *MAP 2* in *MAP 3* nastala v ĉasu, ko sta sluŝbovala na Univerzi v Tabrizu v Iranu (1972–74) in na *Ngee Ann Technical College* v Singapurju (1974–75). 1975–76 sta v Veliki Britaniji z Brianom Heatonom delala na uĉbenikih za Hong Kong. V obdobju 1976–79 je Richard zaĉasno prevzel mesto Briana Heatona na Univerzi v Leedsu, kjer je pouĉevala tudi Margaret. Leta 1979 sta za dve leti odŝla v Nemĉijo (interni program jezikovnega usposabljanja), nakar sta se loĉila. Richard se je leta 1983 vrnil na delo na Univerzo v Leedsu, kjer je bil soustanovitelj *Jezikovnega centra* (Language Centre) in njegov direktor od leta 1995 do svoje upokojitve leta 2008. Margaret je v obdobju 1984–86 delala na projektu televizijskih gradiv za uĉenje angleŝine na Kitajskem, po tem pa ni bila veĉ dejavna na podroĉju pouĉevanja angleŝine.

Tončka (Antonija Marija) KOBILICA⁵³

Ljubljana, 18. 9. 1936 – Golnik, 13. 10. 2016

Po končani bežigrasjski gimnaziji je v letih 1954–1958 študirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani, smer angleščina in slovenščina. S poučevanjem je začela na Osnovni šoli Frana Albrehta v Kamniku, v 70. in zgodnjih 80. letih pa je poučevala na gimnaziji Lj.-Šentvid. Od leta 1984 do upokojitve leta 1996 je službovala na Zavodu RS za šolstvo kot pedagoška svetovalka za angleški jezik. Njeno delo je vključevalo ustvarjanje učnih načrtov in katalogov, ukvarjala se je s tekmovanjem iz angleškega jezika, bila je mentorica mladim učiteljem, sodelovala je s Pedagoško in Filozofsko fakulteto ter pripravljala in izvajala seminarje za učitelje angleškega jezika. Sredi 90. let je bila med prvimi, ki je uvajala paradigmo ciljnega načrtovanja in ciljnih učnih načrtov, paradigmo, ki je nato prerasla v temeljni koncept slovenskega šolstva. Udeležila se je številnih izobraževanj v tujini (npr. ZDA, 1986, Lancaster, Velika Britanija, 1992). Sodelavci se je spominjajo kot delavne, sodelovalne, pregovorno nekonfliktne, dobrosrčne, predane in odgovorne osebe, ki nikoli ni izpostavljala sebe. Po upokojitvi je kot profesorica angleščine sodelovala na *Univerzi za tretje življenjsko obdobje*. Zelo rada je kuhala in pekla peciva, pripravljala je razno hrano tudi za službene in zasebne zabave. Rada je brala in doma je imela veliko knjižnih zbirk v slovenskem in angleškem jeziku. Zbirala je razne angleške učbenike, slovarje, knjige o slovenskih in angleških pisateljih in pesnikih, kuharsko literaturo ter razne recepte. Poleg branja in kuhanja je bil njen hobi še vrtnarjenje.⁵⁵

Fotografija
Tončke Kobilica.⁵⁴

⁵³ Biografijo sta prispevala Andrej Kobilica (brat Tončke Kobilica) in Igor Lipovšek (njen sodelavec).

⁵⁴ Vir fotografije: osebni arhiv Andreja Kobilice (objavljeno z njegovim dovoljenjem). Fotografija je bila posneta 17. 11. 1966.

⁵⁵ Leta 1974 se je poročila in po treh letih ločila. V tem času je prevzela možev priimek – Krašček –, ki ga je po ločitvi opustila. Zato se pri določenih delih pojavlja kot (so)avtorica z imenom Tončka Krašček, gre pa za isto osebo – Tončko Kobilica.

Pokrajina srednješolskih učbenikov med letoma 1945 in 1972

Pozoren bralec je do sedaj verjetno opazil, da pri ustvarjanju srednješolskih učbenikov zeva precejšnja praznina med dvema učbeniškimama serijama – *Angleškimi vadnicami* (prva, druga in tretja stopnja) avtoric Žgur in drugi, ki so izšle v letih 1945, 1947 in 1950, ter učbeniško serijo *MAP* (1, 2, 3) avtorjev Knight in drugi, ki je izšla v letih 1972, 1973 in 1974. Angleške vadnice avtoric Žgur in drugi so se sicer (v delno dopolnjenih in popravljenih izdajah) tiskale do vključno leta 1969,⁵⁶ so se pa v tem času v srednjih šolah za pouk angleščine uporabljali tudi drugi učbeniki – *Angleška čitanka za 1. in 2. razred gimnazij* (Grad, 1953), *Angleška vadnica IV* (Grad, 1954), ki je bila v osnovi namenjena za 4. razred nižjih gimnazij oziroma za 8. razred osnovnih šol, v uporabi pa je bilo tudi nekaj t. i. »lokaliziranih« učbenikov,⁵⁷ kot npr. *English for Today, Book Three: The Way We Live* (The National Council of Teachers of English, 1964),⁵⁸ in pa učbeniška serija avtorjev Jolande Brihta in Berislava Grgiča (*A Fifth-Year English Course*, 1965, *A Sixth-Year English Course*, 1966, *An English Reader: A Seventh-Year English Course*, 1967, *An English Reader: An Eighth-Year English Course*, 1968), ki jo je izdala Školska knjiga Zagreb.

V ta okvir bomo umestili tudi učbenika Dane Blaganje – *Angleščina za vsakogar* (Blaganje, 1962) in *English for all occasions* (Blaganje, 1969) –, četudi vanj ne sodita povsem, saj po mojem védenju nista bila nikoli potrjena

⁵⁶ Razvidno iz Državna založbe Slovenije (1970: 38).

⁵⁷ Z izrazom »lokalizirani« učbeniki označujemo mednarodne oz. globalne učbenike, ki so nato prilagojeni (tj. »lokalizirani«) za določeno državo oz. učno skupino, ali pa so že ob nastanku pisani za točno določen trg. Primeri lokaliziranih učbenikov v Sloveniji so denimo *Way Up Intermediate* (Collie, 2010); *Prospects Intermediate* (Wilson in Taylor, 1999, z Marjeto Peterlin kot domačo svetovalko) in seveda številni učbeniki iz republik nekdanje Jugoslavije, še zlasti za poučevanje angleščine kot strokovnega jezika v času usmerjenega izobraževanja (1981–87).

⁵⁸ Gre za priredbo ameriškega učbenika. Glavna urednika jugoslovanske izdaje sta bila Rudolf Filipović in John Dennis, urednica *Book I* je bila Milena Kos, priredili pa sta jo Alenka Goričan in Franka Rode.

za redno rabo v srednjih šolah.⁵⁹ Kljub temu si zasluŹita našo pozornost, saj sta vse do danes tako ali drugače sooblikovala učenje in poučevanje angleščine na Slovenskem.⁶⁰ Priljubljenost obeh učbenikov, še zlasti *Angleščine za vsakogar*, ki je namenjena začetnikom, izvira iz njune »tradicionalne« in predvidljive zgradbe učnih enot oz. lekcij, ki temeljijo na treh prvinah: (1) začetno bralno besedilo oz. berilo kot glavni vir jezikovnega vnosa in učenja; (2) obravnava/razlaga slovnice (v slovenščini) in (3) vadba v obliki vaj. Takšna zgradba je zelo pregledna in primerna tudi za samoučenje (brez učitelja).⁶¹ *English for all occasions* sledi podobni zgradbi učne enote, je pa na precej višji ravni in daje velik poudarek širjenju in usvajanju novega besedišča. Zgradba učne enote zato vključuje štiri prvine: (1) berilo; (2) dodatno besedišče, vezano na temo začetnega berila; (3) slovnični del in (4) vaje.

Naslovnici učbenika *Angleščina za vsakogar* (Blaganje, 1962)

- ⁵⁹ Avtor te monografije se spominjam, da smo učbenik *English for all occasions* uporabljali v 3. in 4. letniku gimnazije (v šol. letih 1977/78 in 1978/79) kot dodatno gradivo v okviru t. i. *poglobljanja* (tj. dodatnih ur pouka angleščine, če si se za to odločil). Uporabljali smo ga tudi pri pripravi na prediplomski izpit iz angleškega jezika na Filozofski fakulteti v šol. l. 1984/85.
- ⁶⁰ *Angleščina za vsakogar* (Blaganje, 1962) je doživela veliko ponatisov in izdaj (1966 – 2., predelana izd.; 1970 – 3., predelana izd.; 1974 – 4., popravljena izd.; 1978 – 5., popravljena izd.; zadnji natis 1982). Tudi učbenik *English for all occasions* (Blaganje, 1969) je doživel več natisov (1974; ob 3. natisu, leta 1982, je bil izdan s slovenskim naslovom – *Angleščina za vsako priložnost*; zadnji natis 1990).
- ⁶¹ Učbenik nekateri učitelji še danes uporabljajo s slušatelji *Univerze za tretje življenjsko obdobje*.

Dana BLAGANJE⁶²

Novo mesto, 29. 12. 1919 – Ljubljana, 22. 8. 2010

Angleščine se je začela učiti že kot gimnazijka, vendar sama ob pomoči učbenika, saj se angleščina v predvojnem času na slovenskih šolah ni poučevala.⁶⁴ Zato je bila leta 1939, ko se je vpisala na Filozofsko fakulteto v Ljubljani, v enakem položaju kot večina takratnih študentov angleščine – bili so v glavnem začetniki, ki so angleščino znali samo toliko, kolikor so se je uspeli naučiti sami. Iz angleškega jezika in književnosti je diplomirala leta 1947.⁶⁵ Do leta 1954 je poučevala angleščino na več ljubljanskih gimnazijah.⁶⁶ V času 1954–60 je poučevala na Zavodu »Intenzivni tečajji tujih jezikov« v Ljubljani (nekdanji *Izobraževalni center za tuje jezike* na Vilharjevi 21). Več let je sodelovala tudi na tečajih angleškega jezika na ljubljanski delavski univerzi. Leta 1960 je postala lektorica za nefilologe na FF v Ljubljani, angleščino pa je poučevala tudi na Fakulteti za strojništvo in na Biotehniški fakulteti Univerze v Ljubljani. Na FF je do upokojitve leta 1988 predavala angleško morfologijo in sintakso. Večkrat se je strokovno izpopolnjevala v Veliki Britaniji, leta 1979 pa je bila na študiju v ZDA. Prevajala je leposlovna besedila iz angleščine v slovenščino ter strokovne članke in razprave iz slovenščine v angleščino. Njen sin, Dušan Blaganje, je o svoji mami zapisal: »Domači prizor, ki se mi najprej prikaže,

Fotografiji
Dane Blaganje
iz različnih obdobj.⁶³

⁶² Biografija temelji na: (1) Šumi (2000: 341–42); (2) Stanonik in drugi (2008a: 76); (3) Dušan Blaganje (osebno dopisovanje).

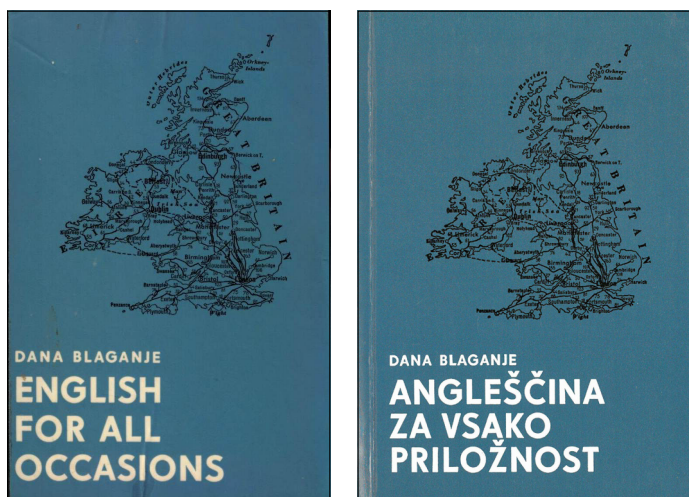
⁶³ Vir fotografij: osebni arhiv Dušana Blaganje (objavljeno z njegovim dovoljenjem). Slika iz mlajših let je posneta okoli leta 1960.

⁶⁴ Njena teta in stric sta bila ameriška izseljenca in vedno, ko sta se vračala v rodno Borovnico, je izkoristila vsak trenutek, da ju je poslušala govoriti (izjava v intervjuju v *Englist-u* leta 2009).

⁶⁵ V intervjuju v *Englist-u* (časopisu študentov anglistike – *The English Students' Newspaper*) leta 2009 je izjavila, da je med študijem poslušala tudi predavanja iz francoščine (prof. Franc Šturm) in italijanščine (prof. Stanko Leben). Na njeni diplomi je navedeno, da je naredila diplomski izpit iz angleščine (jezik in slovstvo), primerjalne gramatike romanskih jezikov ter južnoslovenske književnosti in latinskega jezika (Dušan Blaganje, 2018, osebno dopisovanje).

⁶⁶ Z dekretom *Ministrstva za prosveto* je bila novembra 1945 sprejeta v državno službo in postavljena za začasno profesorsko pripravnico na IV. državni moški gimnaziji v Ljubljani. Leta 1947 je bila postavljena za profesorsko pripravnico na istem službenem mestu in istega leta »prevedena v poklic profesorja prosvetno znanstvene stroke«. Leta 1948 je bila premeščena na III. gimnazijo v Ljubljani – današnjo Gimnazijo Bežigrad (Dušan Blaganje, 2018, osebno dopisovanje).

kadar se spomnim na mamo, je, kako ob vsakem času dneva dela za svojo pisalno mizo, obdana z odprtimi strokovnimi knjigami in drugimi pisanji. Ni bila le poklicno predana svojemu delu, ampak se je v jezik poglabljala z očitno strastjo in brezmejno radovednostjo. V poznih letih in dokler je niso zapustile moči, se je z enako radovednostjo učila še italijanščine in španščine«. ⁶⁷ Generacijam anglistov je seveda najbolj znana po svoji znameniti in obsežni slovnici *Modern English Grammar* (Blaganje, Konte, 1979), ki se uporablja še danes. ⁶⁸

Naslovnici učbenika *English for all occasions* (Blaganje, 1969).

⁶⁷ Dušan Blaganje (2018, osebno dopisovanje).

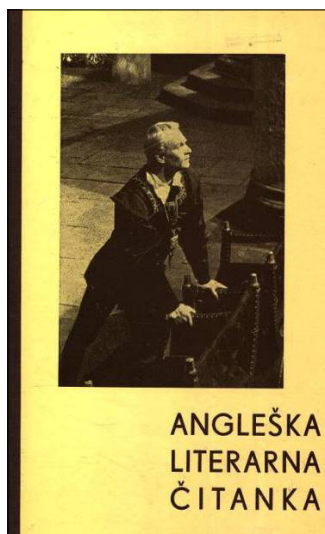
⁶⁸ Slovnica je prvič izšla že leta 1976, vendar v broširani izdaji oziroma, kot sta zapisala avtorja v uvodu k prvi izdaji (1979) – »v prejšnji fotokopirani priredbi tega obsežnega dela«. Zadnji natis te slovnice je iz leta 2011.

KnjiŹevna besedila in pouk tujih jezikov

KnjiŹevnost pri pouku tujih jezikov ima dolgo in ugledno zgodovino, znotraj katere je igrala razliĉne vloge. Bila so obdobja, ko je bila knjiŹevnost temelj tujejezikovnega pouka in njegovo izhodiŹe, nanjo se je gledalo kot na najviŹjo izrazno obliko ciljnega jezika oz. t. i. visoke kulture. Ko so cilji pouka tujih jezikov zaĉeli poudarjati predvsem pragmatično in učinkovito zmoŹnost sporazumevanja, je bila knjiŹevnost v glavnem zapostavljena (veĉ v Skela, 2014). Kljub vsem vzponom in padcem pa so knjiŹevna besedila v okviru tujejezikovnega izobraŹevanja vseskozi uspevala ohraniti vlogo nekakšnega katalizatorja medkulturnega uĉenja. Povedano drugaĉe, uporabljala so se za uĉenje jezika samega, kakor tudi za seznanjanje uĉencev s kulturo ciljnega jezika.

V vseh slovenskih srednjeŹolskih uĉnih naĉrtih za angleŹki jezik od leta 1945 naprej je v razdelkih *uĉni cilji* in *uĉne vsebine* opredeljena tudi vloga knjiŹevnosti (glej KoŹar, 1991: 26–40; Skela, 2014). Tako je denimo v uĉnem naĉrtu za gimnazije iz leta 1955 med cilji pouka tujega jezika med drugim navedeno, da naj bi uĉenci »poznali morfoloŹko in sintaktiĉno zgradbo tujega jezika in poznali v osnovnih obrisih razvoj, kulturo in sodobno svetovno vlogo tujega ljudstva, Źe posebej pa najnaprednejŹa in najlepŹa dela njegove lepe in znanstvene knjiŹevnosti« (KoŹar, 1991: 29). Sprva so predpisani uĉbeniki dokaj dobro omogoĉali uresniĉitev ciljev »knjiŹevne vzgoje« v srednjih Źolah, saj so vkljuĉevali kar precej (kanonskih) knjiŹevnih besedil oz. beril (npr. Źgur, Skalický, 1950). S spremenjenimi pristopi k pouĉevanju tujih jezikov so knjiŹevna besedila v uĉbenikih zaĉela izpodrivati neleposlovna (o vsakdanjih temah in Źivljenjskih situacijah), Źe zlasti predstavitveni dialogi, uĉni naĉrti pa so Źe naprej vkljuĉevali knjiŹevne vsebine in priporoĉila za njihovo obravnavo. Tako je priŹlo do razkoraka med tem, kaj so glede knjiŹevnosti od uĉiteljev »zahtevali« uĉni naĉrti in kaj je bilo glede tega na voljo v uĉbenikih. Po priporoĉilih uĉnih naĉrtov naj bi

se knjiŕevna besedila ne analizirala samo jezikovno oz. slovnično, ampak tudi stilistično-estetsko, delom in avtorjem pa naj bi se določilo tudi njihovo mesto v literarnem obdobju (Kožar, 1991: 30). Ker podpore za takšen knjiŕevni pouk v učbenikih ni bilo, je obstajala bojazen, da učitelj sam, brez dodatne strokovne pomoči, v tedanjih razmerah tega ne bi zmoŕel. Tako je nastala potreba po *literarnih čitankah* oz. *berilih*, ki so jih učitelji uporabljali kot dodatno učno gradivo.⁶⁹ Prvo tovrstno berilo je bila *Angleška literarna čitanka. An Anthology of English and American Literature* (Grahor, 1965).⁷⁰ Čitanka je opremljena z »didaktičnim aparatom«, kar pomeni, da vsebuje preglede oz. opise literarnih obdobj in smeri, podatke o avtorjih, vsi odlomki pa so opremljeni z *Notes* (razlaga težjega besedišča) in *Questions* (vprašanja, ki spodbujajo interpretacijo besedila). Organizacijsko načelo čitanke je kronološko – oba glavna sklopa (*Angleška knjiŕevnost* in *Ameriška knjiŕevnost*) sta obravnavana od najzgodnejših do sodobnih del.

Naslovnica literarne čitanke
Angleška literarna čitanka. An Anthology of English and American Literature (Grahor, 1965).

⁶⁹ V predgovoru k svoji čitanki Olga Grahor (1965: 3) omenja še eno, za tisti čas ne nepomembno, možno rabo čitank: »[...] knjigo bi lahko uporabljali kot domače čtivo na tistih šolah, predvsem na podeželju, kjer je težko priti do angleških knjig«.

⁷⁰ Nekakšna predhodnica te čitanke je *Short Survey of English and American Literature with a few selected texts* (Grahor, 1962).

Olga GRAHOR⁷¹

Dunaj, 14. 2. 1907 – Ljubljana, 27. 4. 1985

Olga Grahor je bila prevajalka, urednica in srednješolska profesorica. Rodila se je univerzitetnemu profesorju Milanu Škerlju in materi Piji (roj. Srebre). Na Dunaju je obiskovala osnovno šolo v letih 1913–1916 in gimnazijo leta 1917 (3 semestre), potem pa je šolanje v letih 1918–1925 nadaljevala na Gimnaziji Poljane v Ljubljani. Na ljubljanski univerzi je v letih 1925–1930 študirala zgodovino in zemljepis, 1948–1950 pa anglistiko. V letih 1929–1932 je bila zaposlena na Mestni ženski realni gimnaziji v Ljubljani, 1950–1951 na Osmi gimnaziji v Ljubljani, od leta 1951 pa na Prvi gimnaziji v Ljubljani. Upokojila se je leta 1974 na Gimnaziji Bežigrad. Leta 1932 se je poročila s pisateljem in novinarjem Ivom Grahorjem. Leta 1933 se jima je rodil sin Andrej, 1940 pa hčerka Barbka, mož ji je umrl leta

Fotografiji
Olge Grahor
iz različnih obdobj.⁷²

Božidar Jakac, portret Olge Grahor iz leta 1932.

1944 v Dachauu. Prevajala je v glavnem iz angleščine, zlasti leposlovje, in urejala berila za študente angleščine. Naslov njenega magistrskega dela iz leta 1973 je *France in the work and ideas of Antun Gustav Matoš*. V letih 1936–1938 je bila glavna urednica časopisa *Ženski svet*, kjer je objavljala prevode, članke in knjižna poročila. Za *Ljubljanski zvon* je prevajala iz angleščine in ruščine. Pred vojno je aktivno sodelovala v *Društvu akademsko izobraženih žena* in pri *Uniji za zaščito dece*.

⁷¹ Biografija temelji na: Wikipedija, pod geslom: Olga Grahor oz. ZRC SAZU, Slovenski biografski leksikon, pod geslom: Olga Grahor. Verodostojnost biografskih podatkov je v osebnem dopisovanju potrdila Barbara Grahor Pelcar (hčerka Olge Grahor).

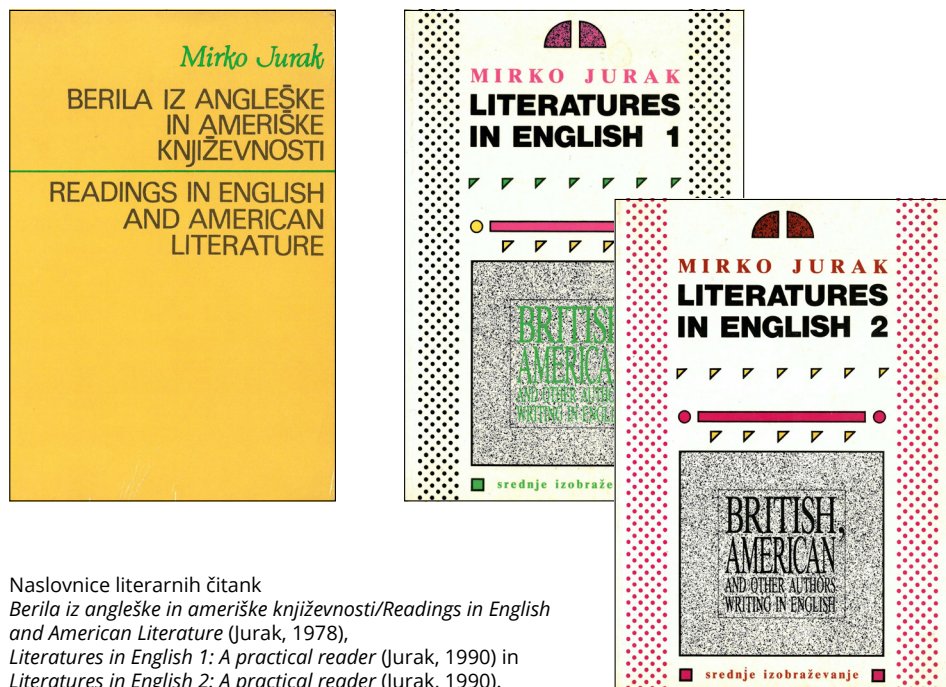
⁷² Vira fotografij: Wikipedija, pod geslom: Olga Grahor. Status avtorskih pravic: dela v javni domeni ter osebni arhiv Barbare Grahor Pelcar (objavljeno z njenim dovoljenjem). Portret Božidarja Jakca je v zasebni lasti Barbare Grahor Pelcar (objavljeno z njenim dovoljenjem).

Korak naprej v zasnovi literarnih čitank je pomenila čitanka z naslovom *Berila iz angleške in ameriške književnosti./Readings in English and American Literature* (Jurak, 1978), ki ji je kasneje sledila prenovljena in dopolnjena izdaja v dveh zvezkih – *Literatures in English 1: A practical reader* (Jurak, 1990) in *Literatures in English 2: A practical reader* (Jurak, 1990). Oba zvezka druge izdaje imata še podnaslov *British, American and other authors writing in English*, ki kaže, da je avtor v svoj izbor poleg britanskih in ameriških avtorjev vključil tudi sodobne angleško pišoče (postkolonialne) avtorje. Že v prvi antologiji Mirko Jurak ne želi samo predstaviti čim bolj popolne slike angleške in ameriške književnosti, ampak tudi osvetliti odnose med tema dvema kulturama in slovensko (Jurak, 1978: 10). Čitanka tako vsebuje tudi slovenske avtorje v angleškem prevodu (npr. Cankar) in v angleščini pišoče avtorje slovenskega rodu (npr. Louis Adamic). Osnovno organizacijsko načelo berila ni kronološko, ampak je razdeljeno v tri literarne žanre – prozo, poezijo in dramo. Berilo je dobro didaktizirano za rabo v razredu, saj je večina besedil opremljena z obsežnimi *Notes* (pojasnila besedišča iz berila), v primeru romanov je dodan *A brief summary of the novel* (kratek povzetek romana), *Introductory remarks* (predlogi za interpretacijo), *Questions for discussion* (vprašanja za diskusijo), *Suggested assignments* (predlogi pisnih nalog) in *About the author* (biografski podatki o avtorju). Na koncu berila je tudi razmeroma obsežen pregled angleške in ameriške književnosti po literarnih obdobjih, berilo pa vsebuje tudi zelo koristen slovarček literarnih terminov.

Literarne čitanke so bile brez dvoma pomembna dodatna učna gradiva, ki so učiteljem omogočala lažje doseganje z učnimi načrti zastavljenih ciljev književne vzgoje. So se pa ob tem pojavljale tudi težave. Prvič, že same opredelitve v učnih načrtih glede književnega pouka so bile pogosto precej ohlapne, kot npr.: »Učitelj lahko po lastni presoji in nagnjenju predlaganemu izboru kakega avtorja doda ali pa ga nadomesti z drugim, upošteva raven znanja in dovzetnost učencev« (Kožar, 1991: 39). Drugič, obe čitanki (Grahor in Jurak) sta razmeroma obsežni deli in brez dvoma precej zahtevni za srednješolce, zato je bilo jasno, da bo učitelj moral narediti izbor besedil in čitanko »uporabljati po lastni uvidevnosti, [...] teksti pa naj služijo kot ilustracija, po okusu in željah dijakov [...]« (Grahor, 1965: 3).⁷³

⁷³ Kožar (1991: 29) navaja še dve čitanki, ki sta bili v tistem času tudi na seznamu priporočene literature – *Engleska čitanka za VII i VIII razred gimnazije* (Torbarina, Filipović, Janković, Ratnik, Medić (1948, 1952², 1954³) in *Prva engleska čitanka* (Garrido-Božić).

Zaradi vsega tega je težko ovrednoti, kako je pouk knjiŕevnosti v resnici potekal, v kolikšni meri so se literarne ŕitanke pri pouku uporabljale in katera besedila so uĕitelji res obravnavali. Upraviĕeno lahko sklepamo, da so berilo dokaj redno uporabljali na t. i. druŕboslovno-jezikovni smeri izobraŕevanja, kjer je bilo v ŕtirih letih ŕolanja na razpolago 532 ur pouka *prvega* tujega jezika (456 rednih in 76 dodatnih ur). Lahko bi rekli, da je bil pouk knjiŕevnosti pri tujem jeziku – v zelo okleŕŕeni obliki – »uzakonjen« ŕele s ponovno uvedbo mature leta 1997, ki je na viŕji ravni uvedla pisni sestavek na temo iz knjiŕevnosti in (ustno) interpretacijo (odlomka) umetnostnega besedila ter pogovor o temi.

Naslovnice literarnih ŕitank
Berila iz angleŕke in ameriŕke knjiŕevnosti/Readings in English and American Literature (Jurak, 1978),
Literatures in English 1: A practical reader (Jurak, 1990) in
Literatures in English 2: A practical reader (Jurak, 1990).

Mirko JURAK⁷⁴

Ljubljana, 11. 9. 1935 – Ljubljana, 16. 9. 2014

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je 1960 diplomiral iz angleščine in ruščine ter absolviral študij nemščine. Leta 1961 je postal asistent na Oddelku za germanske jezike. V letu 1963–64 je bil na podiplomskem študiju na Univerzi v Sussexu v Veliki Britaniji. Doktoriral je leta 1967. Iz ameriške književnosti se je izpopolnjeval v Salzburgu (1966) in iz britanske na univerzi v Cambridgeu (1975). Na povabilo tujih kulturnih institucij je bil na daljših obiskih univerz v Avstraliji (1980), v ZDA (1986) in v Kanadi (1993). Bil je tudi gostujoči profesor na številnih univerzah, med drugim v študijskem letu 1970/71 na Drake University v Iowi, ZDA. Bil je soustanovitelj in podpredsednik *Evropske zveze za avstralske študije* (EASA), z referati pa je sodeloval tudi na številnih konferencah *Evropskega združenja za ameriške študije* (EAAS). Organiziral je dva mednarodna simpozija na Bledu; leta 1982 o avstralski književnosti in leta 1988 o medkulturnih študijah v ZDA, Kanadi in Evropi. Od leta 1981 bil je redni profesor za angleško in ameriško književnost na Oddelku za anglistiko in amerikanistiko Filozofske fakultete v Ljubljani, kjer je uvedel predavanja iz dramatike W. Shakespeara ter iz avstralske, kanadske in postkolonialne književnosti. Glavna tematska področja njegovega znanstvenega in pedagoškega dela so bila elizabetinska dramatika, angleška in ameriška dramatika 20. stoletja ter slovenska izseljenska književnost z angleško govorečih področij. Bil je prodekan (1979–1981) in dekan Filozofske fakultete (1981–83), predstojnik Oddelka za germanistiko (1984–1988), in prorektor Univerze v Ljubljani (1991–1993). Bil je predsednik *Slovenske izseljenske matice* (1990–1995) in podpredsednik *Odbora za Slovence v zamejstvu in v tujini* pri vladi Republike Slovenije. Bil je tudi večletni član gledaliških svetov *Ljubljanska Drama* in *MGL*. Bil je predsednik *Društva za tuje jezike in književnost Slovenije* in urednik društvenega glasila. Od leta 2000 je bil glavni in odgovorni urednik revije *Acta neophilologica*. Prejel je veliko priznanje FF (1989), veliko priznanje Univerze v Ljubljani (1990) in leta 1999 priznanje avstralske vlade. Upokojil se je leta 2005.

Fotografija
Mirka Juraka.⁷⁵

⁷⁴ Biografija temelji na: (1) Šumi (2000: 355–56); (2) Maver (2014: 3–23); (3) Stanonik in drugi (2008a: 427); (4) Wikipedija, pod geslom: Mirko Jurak; (5) Maja Jurak (osebno dopisovanje).

⁷⁵ Vir fotografije: osebni arhiv Maje Jurak (objavljeno z njenim dovoljenjem).

Zaton avdiolingvalizma in vzpon v funkcionalno rabo usmerjenega pouka tujih jezikov

Delo številnih jezikoslovcev, ki so jezik preučevali kot *funkcijo* in ne kot obliko, je ob koncu 60. let 20. stoletja pripeljalo do korenitih sprememb na področju uporabnega jezikoslovja in do zatona avdiolingvalizma. Dozorelo je spoznanje, da avdiolingvalna metoda urjenja slovničnih struktur daje premalo priložnosti za razvijanje ustrezne oz. funkcionalne komunikacije. Prvenstven in glavni vpliv na razvoj *komunikacijskega poučevanja jezikov* izvira iz dela britanskih uporabnih jezikoslovcev, ki so v okvir svoje konceptualizacije jezika in jezikovnega poučevanja vztrajno in dosledno vključevali formalne in semantične vidike. Ves čas so zagovarjali stališče, da sta oblika in pomen neločljivo povezana ter da se moramo pri poučevanju posvečati obema. Oblikovanje *pojmovno-funkcijskega* učnega načrta (Wilkins, 1976)⁷⁶ je bil eden prvih poskusov pokazati, kako naj bi bil videti premik od izključnega poudarka na *slovničnih strukturah* (npr. glagoli, zamki, pridevniki) k specifikaciji njihovih pomenov in *funkcij* oz. *govornih dejanj* (npr. pozdravljanje, opisovanje, povabilo).

Nove poglede na pouk tujih jezikov so razmeroma hitro upoštevali tudi sestavljavci prenovljenih učnih načrtov v Sloveniji. Prvič se *komunikacijske funkcije* oz. *govorna dejanja* eksplicitno pojavijo v učnem načrtu »Družboslovno-jezikovni vzgojnoizobraževalni program v srednjem izobraževanju« iz leta 1980, za osnovno šolo pa v učnem načrtu, ki je stopil v veljavo s šolskim letom 1984/85. Prvi učbenik za srednje šole, ki je upošteval pojmovno-funkcijske kategorije, je bil *Angleški jezik 1* (Knight, Kobilica, Knight, Kožar, 1981) in *Angleški jezik 2* (Knight, Kobilica, Knight, 1982). Priročnika za učitelje je za oba učbenika napisala Sonja Berce. Ob tem je treba poudariti, da je to zadnji domači učbenik za pouk splošne angleščine

⁷⁶ Prevod dela *Notional syllabuses* (Wilkins, 1976) smo dobili (samo) šest let po njegovi izdaji (Wilkins, 1982, *Pojmovno-funkcijski učni načrti*).

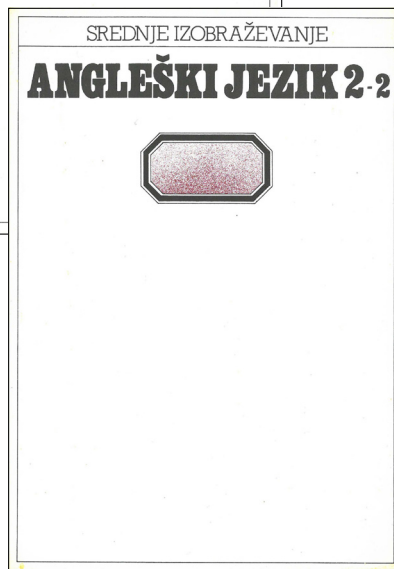
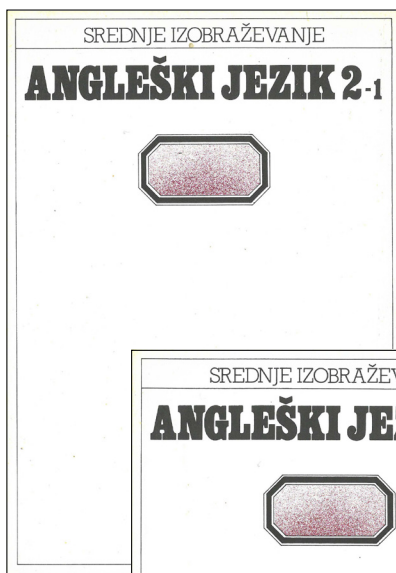
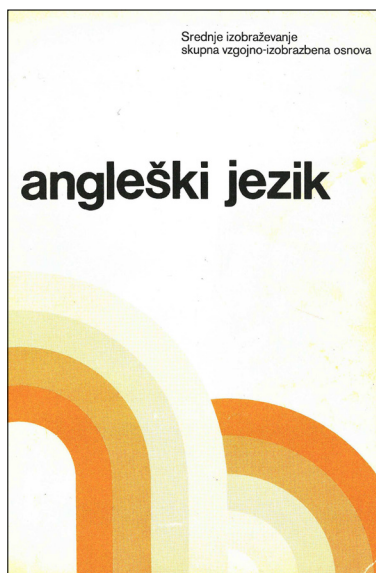
v srednjih šolah.⁷⁷ Ob izobilju zelo kakovostnih britanskih učbenikov za jezikovni stopnji B1 (raven sporazumevalnega praga – ang. *threshold*) in B2 (višja raven – ang. *vantage*) je malo verjetno, da bomo še kdaj koli dobili domači srednješolski učbenik splošne angleščine.⁷⁸ Prva britanska učbenika za pouk angleščine v naših srednjih šolah sta bila uvedena leta 1989, in sicer *Headway Intermediate* (Soars, Soars, 1986) in *Headway Upper-Intermediate* (Soars, Soars, 1987).

Paradigmatski premik od strukturalizma k funkcionalizmu se je zgodil v času čakanja na učbenik *English 4* za 8. razred osnovne šole avtoric Kos in Pilgram, ki je izšel leta 1982 (učbenik *English 3* je izšel leta 1979), zato sta avtorici v sicer še vedno strukturalno naravnani učbenik vnesli tudi prvine funkcionalnega pristopa. Prvi trije učbeniki iz serije *English* (1, 2, 3), ki so bili pisani za pouk po avdiolingvalni metodi, so kljub novim učnim načrtom ostali nespremenjeni, saj je Komisija za prenovo učnih načrtov presodila, da so »funkcionalno ustrezni, tako da je treba funkcije njihovih replik pri pouku le izpostaviti in jim dati situacijski okvir [...]« (Umek, 1988: 57). Ker pa takšna naloga za učitelje ni bila lahka, je Milena Kos napisala nove priročnike za učitelje, ob katerih je učitelj dobil dober vpogled v način, kako je mogoče ob sicer na avdiolingvalnih načelih zasnovanem učbeniku uvajati v pouk funkcijski pristop. Prva domača učbeniška serija za pouk angleščine v osnovi šoli, ki je temeljila na funkcijskem oz. komunikacijskem pristopu, je bila *Angleški jezik – Touchstone: Angleški jezik 1 – Touchstone 1* (Skela, Berce, 1991), *Angleški jezik 2 – Touchstone 2* (King-Videtič, Mavrič, Skela, 1992), *Angleški jezik 3 – Touchstone 3* (King-Videtič, Skela, 1993), *Angleški jezik 4 – Touchstone 4* (Marendič, Skela, 1994).⁷⁹

⁷⁷ Na začetku 90. let sta se pisanja novega srednješolskega učbenika lotili Marina Štros Bračko in Dana Blaganje. Naredili sta 10 lekcij prvega učbenika, ki pa je ostal v rokopisu in ni nikoli izšel (Marina Štros Bračko, 2018, osebno dopisovanje).

⁷⁸ Za pregled domačih učbenikov angleščine po letu 1989 glej Skela (2013).

⁷⁹ Nekateri deli učbeniške serije *Touchstone* so do danes izšli že v 4. izdaji.

Naslovnice učbenikov
Angleški jezik 1 (Knight, Kobilica, Knight, Kožar, 1981)
in *Angleški jezik 2* (Knight, Kobilica, Knight, 1982).

Erna KOŽAR⁸⁰

Prevalje, 23. 7. 1942

Na Filozofski fakulteti v Ljubljani je l. 1965 diplomirala iz angleškega in nemškega jezika s književnostjo. Po diplomu je 13 let poučevala angleški in nemški jezik na Gimnaziji Ravne na Koroškem, obenem pa je tudi vodila tečaje nemščine za odrasle na Delavski univerzi na Ravnah na Koroškem. 1978–1979 je delala na Zavodu SRS za šolstvo kot republiška svetovalka za tuje jezike, nato se je vrnila na Ravne na Koroškem in spet poučevala angleščino in nemščino na ravenski gimnaziji. 1981–1983 je bila pomočnica ravnatelja na Srednji šoli tehniško-naravoslovne in pedagoške usmeritve na Ravnah na Koroškem, od l. 1983 pa je bila na isti šoli ravnateljica. L. 1989 se je zaposlila kot lektorica za moderni nemški jezik na Oddelku za germanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani, kjer je delala do upokojitve l. 1997. Že v študijskih letih in kasneje v letih službovanja se je dodatno izpopolnjevala na različnih seminarjih in študijskih bivanjih (Göttingen, Trier, Halle/Saale, Southampton, Leipzig, Weimar, ZDA, Olomouc, Celovec, Dunaj, Freiburg/ZRN, Blagoevgrad). Na podiplomskem študiju v Dubrovniku Univerze v Zagrebu je 1992 z zagovorom magistrskega dela končala magistrski študij amerikanistike. Poleg pedagoškega dela je občasno prevajala strokovna besedila iz slovenščine v nemščino in obratno. Kot slušateljica in predavateljica je sodelovala v programu permanentnega izobraževanja učiteljev tujih jezikov. Dejavna je bila v različnih strokovnih telesih na področju izobraževalne dejavnosti. Med pomembnejšimi so: Strokovni svet SRS za vzgojo in izobraževanje, Svet Pedagoške fakultete v Ljubljani, Svet za vzgojo in izobraževanje pri predsedstvu RK SZDL, komisija za evalvacijo VIP pri Strokovnem svetu SRS. Bila je članica Slovenskega društva učiteljev nemškega jezika, Avstrijskega društva učiteljev nemškega jezika kot tujega jezika in Slovenskega društva amerikanistov.

Fotografiji
Erne Kožar
iz različnih obdobj.⁸¹

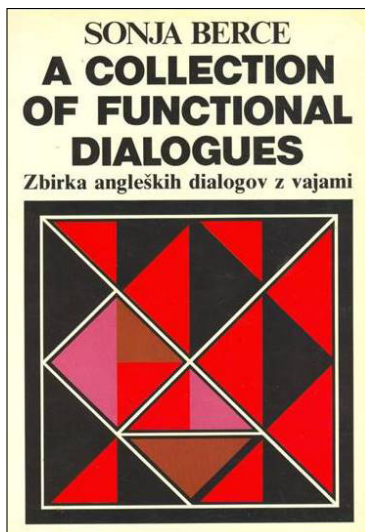
⁸⁰ Biografija temelji na: (1) <http://germanistika.si/sl/osebje/nekdanji-zaposleni/262-mag-erna-kozar> [17. 5. 2018]; (2) Erna Kožar (2018, osebno dopisovanje).

⁸¹ Vir fotografij: osebni arhiv Erne Kožar (objavljeno z njenim dovoljenjem). Prva fotografija je s konca 70. let, druga pa je bila posneta januarja 2002.

13

Funkcijski duh osemdesetih let 20. stoletja

Če so bila 70. leta v znamenju strukturalizma in slovničnih učnih načrtov, potem so bila 80. brez dvoma v znamenju jezikovnih funkcij in pojmovno-funkcijskih učnih načrtov. Funkcijski duh ni bil viden samo pri snovanju učbenikov, ampak tudi pri številnih dodatnih učnih gradivih, kot je npr. *A Collection of Functional Dialogues – Zbirka angleških dialogov z vajami* (Berce, 1986a). Zbirka dialogov in vaj je bila namenjena urjenju konverzacije oz. jezikovnih funkcij v življenjskih in povsakdanjenih situacijah. Sonja Berce je, kot je bilo predhodno omenjeno, tudi soavtorica prvega funkcijskega oz. komunikacijskega učbenika za osnovno šolo *Angleški jezik 1 – Touchstone 1* (Skela, Berce, 1991), pa tudi avtorica številnih priročnikov za učitelje.

Naslovnica Zbirke angleških dialogov z vajami –
A Collection of Functional Dialogues (Berce, 1986a).

Sonja BERCE⁸²

Ljubljana, 17. 5. 1939

V Ljubljani je 1949–57 obiskovala Gimnazijo Poljane. Od 1957 je študirala angleški in italijanski jezik s književnostjo na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Diplomirala je 1964, nato se je izpopolnjevala v Veliki Britaniji. V Ljubljani je bila 1963–64 zaposlena kot korespondentka v Metalki, potem profesorica: v letih 1964–71 angleščine na osnovni šoli Moste – Polje (honorarno še italijanščine na Zavodu za intenzivne tečaje tujih jezikov, Zavodu za glasbeno izobraževanje in na Delavski univerzi Borisa Kidriča), 1971–79 angleščine in italijanščine na Gimnaziji Vide Janežič Poljane. 1969 je opravila strokovni izpit. 1980–90 je bila predavateljica metodike pouka angleškega jezika na Oddelku za germanske jezike in književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani (1976–79 že zunanja sodelavka), v istem obdobju je bila tudi predavateljica didaktike italijanskega jezika na Oddelku za romanske jezike FF. Od 1990 je bila samostojna kulturna delavka. 1978 je začela sodelovati pri sestavljanju učnega načrta za angleški jezik na Zavodu za šolstvo, od 1980 je bila izpraševalka metodike pouka angleškega in italijanskega jezika pri strokovnih izpitih za profesorje. Predavala je na strokovnih seminarjih (jih tudi organizirala) za učitelje angleškega jezika na srednjih šolah in se udeleževala strokovnih mednarodnih srečanj za predavatelje metodike pouka angleškega jezika (London, 1977; Canterbury, 1983) ter konferenc učiteljev angleškega jezika (Pariz, 1982; Groningen na Nizozemskem, 1984). Je (so)avtorica italijanskih in angleških učbenikov. Sodelovala je pri priredbah angleško-slovenskih in nemško-slovenskih slikovnih slovarjev. Je avtorica italijansko-slovenskih in slovensko-italijanskih ter angleško-slovenskih in slovensko-angleških priročnih slovarjev. Prevajala je krajšo prozo iz italijanščine, večinoma pa iz angleščine; prevedla je tudi več romanov in libretov (italijanskih oper).

Fotografija
Sonje Berce.⁸³⁸² Biografija temelji na: (1) Šumi (2000: 341); (2) Stanonik in drugi (2008a: 58); (3) Buttolo (2013).⁸³ Vir fotografije: osebni arhiv Sonje Berce (objavljeno z njenim dovoljenjem).

14

Zaključek

S to monografijo smo želeli z zgodovinskim pregledom slovenskih učbenikov angleščine in z biografskimi portreti njihovih avtorjev osvetliti temelje učenja in poučevanja angleščine na Slovenskem v obdobju 1945–89. Gre za obujanje spomina na dela skoraj docela pozabljenih pionirjev, ki so jih različni dejavniki v zadnjih desetletjih izrinili na obrobje naše zavesti. Odstiranje njihovih (pozabljenih) dosežkov nam pomaga razumeti, da smo sodobniki zgolj palčki na ramenih velikanov, hkrati pa lahko ob tem uvidimo lastno vlogo v današnji transnacionalni, globalizirani, večkulturni in večjezični skupnosti tujejezikovne pedagogike. Preučevanje preteklosti morda ne odpira zaprtih vrat prihodnosti, je pa seznanitev s tem, kar je bilo, brez dvoma ključ do razumevanja tega, kakšne so stvari danes in zakaj so takšne, kakršne so. Spomin je zato nekakšno »vzvratno ogledalo prihodnosti«. V tem smislu ta monografija ni zgolj petrifikacija preteklosti, ampak želi učbeniško dediščino obravnavati obenem kot zgodovinsko pričevanje in kot del sedanjosti.

Angleščina je danes svetovna *lingua franca* in zgodba o njenem neustavljivem globalnem pohodu je znana. Poučevanje angleščine kot tujega jezika je v zadnjih nekaj desetletjih postalo glavni britanski »izvozni izdelek«, in sicer v obliki učnih gradiv, usposabljanja učiteljev in drugih s tem povezanih ekspertiz. V zvezi s tem je bilo slišati tudi precej kritičnih glasov (npr. Phillipson, 1992; Pennycook, 1994, 1998; Canagarajah, 1999), in sicer da so se tako zamisli kot gradiva iz angloameriških središč v okolja na periferiji pogosto izvažala neustrezno oz. »imperialistično«. Povedano drugače, širjenje angleščine – tako v preteklosti kot danes – v veliki meri reproducira kulturne konstrukte imperializma, zato je njeno poučevanje vsaj toliko kot pedagoška tudi *ideološka* dejavnost.

Ob tem je zanimivo, da je bil vpliv angloameriškega *ELT*-ja (*ELT* = *English Language Teaching*) na lokalne tradicije poučevanja po svetu manjši,

kot se je sprva pričakovalo, kar bi si zagotovo zaslužilo raziskovalno pozornost tako z diahronega kot s sinhronega vidika. Povedano drugače, kaže se potreba po »alternativnih zgodovinah« praks poučevanja angleščine v različnih kontekstih po svetu, ki bi dokumentirale delovanje in učinek lokalnih učiteljev pri zoperstavljanju in/ali prevzemanju zamisli od zunaj, ter pri razvijanju lastnih učnih gradiv in metod poučevanja. Ravno tako so potrebne nadaljnje, tj. lokalne oz. nacionalne, zgodovine jezikovne in izobraževalne politike v različnih okoljih, če želimo zamisli o poučevanju angleščine ustrezno umestiti v širše družbene kontekste. V tem smislu je mogoče to monografijo razumeti (tudi) kot skromen prispevek k »alternativni zgodovini« praks poučevanja angleščine na Slovenskem.

Vse države, ne glede na svoj družbenopolitični in zgodovinski kontekst, danes angleščino sprejemajo z mešanimi občutki. To je razumljivo, saj so soočene z nenavadnim paradoksom: na eni strani se vlade trudijo zadostiti vse večjim potrebam po učinkovitem učenju/poučevanju angleščine, na drugi strani pa se morajo ukvarjati s preživetjem in razvojem jezikov, ki niso angleščina. Zato so vedno glasnejša opozorila, da je potrebno politiko in prakso poučevanja angleščine presoјati ne samo z vidika učinkovitosti in/ali koristi, temveč tudi oz. predvsem z ozirom na *moralne* razsežnosti odločitev in pobud v zvezi z njenim poučevanjem.

Zahvala

Pri nastanku te publikacije so mi nesebično pomagali številni sodelavci, sogovorniki in prijatelji, ki se jim iskreno zahvaljujem. Pomagali so mi:

Sonja Berce, Lidija Bertoncej, Dušan Blaganje (sin Dane Blaganje), Katarina Bogataj Gradišnik, Grace in Ron Cossou, Zdenka Čebin Skalický (hči Elize Skalický), Mateja Dagarin Fojkar, Margaret Davis, Karmen Feher Malačič, Avrelija Grad Goriup (hči Antona Grada), Barbara Grahor Pelcar (hči Olge Grahor), Elza Jereb, Maja Jurak (hči Irene in Mirka Juraka), Liljana Kač, Stanko Klinar, Matjaž Kmecl (bratranec Lučke Pilgram), Richard Knight, Andrej Kobilica (brat Tončke Kobilica), Albert Kos (sin Milene Kos), Erna Kožar, Doris Križaj, David Limon, Igor Lipovšek, Igor Maver, Aleš Pestotnik (sin Sonje Pestotnik), Janez Pilgram (brat Lučke Pilgram), Danica Purg, Tatjana Rejec Srebot, Nevenka Seliškar, Urška Sešek, Janez Stergar, Metka Šorli, Marina Štros Bračko, Marija Švajger, Tanja Tuma, Jelka Vintar in Melinda Whong.

Bibliografija

- Buttolo, F.: Berce, Sonja (1939–). Slovenska biografija, 2013. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1017820/> (Pridobljeno: 26. 8. 2018).
- Canagarajah, A. S. 1999. *Resisting Linguistic Imperialism in English Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Dagarin Fojkar, M. 2004. *Razvijanje in vrednotenje sporazumevalnih zmožnosti v učbeniških gradivih pri pouku angleščine na zgodnji stopnji*. [Neobjavljena doktorska disertacija]. Ljubljana: FF, Oddelek za anglistiko in amerikanistiko. Str. 274–279.
- Digitalne zbirke – Kamra, Janko Kotnik. Dostopno na: <https://www.kamra.si/digitalne-zbirke/item/dr-janko-kotnik.html> (Pridobljeno: 15. 2. 2018).
- Dolgan, M. 1998. Enciklopedija Slovenije: 12. zvezek. Geslo: Slovnice drugih jezikov v slovenščini. Str. 78–79
- Državna založba Slovenije. 1970. *Bibliografija izdaj Državne založbe Slovenije: 1965–70*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Englist (The English Students' Newspaper). 2009. An exclusive interview with lecturer Dana Blaganje. *Englist, The English Students' Newspaper*, VIII: 9–10.
- Fistrovič, K., Kordaš, M. 1962. *Tuji jeziki za otroke*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Kožar, E. 1991. *Prvine ameriških civilizacijskih vsebin v učbenikih za angleški jezik za splošno-izobraževalne srednje šole v Sloveniji v zadnjih tridesetih letih*. [Neobjavljeno magistrsko delo]. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Centar za podiplomski studij Dubrovnik.
- Littlejohn, A. 1992. *Why are English Language Teaching materials the way they are?* [PhD dissertation]. Lancaster: Lancaster University. Dostopno na: <http://www.andrewlittlejohn.net/website/books/Littlejohn%20phd%20chapter%201.pdf> (Pridobljeno: 17. 4. 2018).
- Low, G. 1989. Appropriate design: The internal organisation of course units. V: R. K. Johnson (ur.). 1989. *The Second Language Curriculum*. Cambridge: Cambridge University Press. Str. 136–154.
- Maver, I. 2014. In memoriam: Mirko Jurak (1935–2014). *Acta Neophilologica*, 47 (1–2): 3–23.
- Obrazi slovenskih pokrajin. Korošci, pod geslom: Janko Kotnik. Dostopno na: <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/kotnik-janko/> (Pridobljeno: 24. 6. 2021).
- Orešnik, J. Slovenska akademija znanosti in umetnosti – člani. Pod geslom: Anton Grad. Dostopno na: <http://www.sazu.si/clani/anton-grad> (Pridobljeno: 14. 8. 2018).
- Ožbolt, M. 2012. 1960 Stari trg – Osnovna šola. Dostopno na: <https://stareslike.cerknica.org/2012/12/08/1960-stari-trg-osnovna-sola/> (Pridobljeno: 12. 8. 2018).
- Pennycook, A. 1994. *The Cultural Politics of English as an International Language*. Harlow: Longman.
- Pennycook, A. 1998. *English and the Discourse of Colonialism*. London: Routledge.
- Phillipson, R. 1992. *Linguistic Imperialism*. Oxford: Oxford University Press.
- Planina, F. 1944. *25 let dela za slovensko učno knjigo*. Ob 25 letnici Pokrajinske šolske založbe 11. 5. 1919 – 11. 5. 1944. Ljubljana: Pokrajinska šolska založba.

- Skela, J. 2013. A retrospective view of English language learning materials produced in Slovenia from 1945 to the present. *ELOPE*, 10: 97–124.
- Skela, J. 2014. The quest for literature in EFL textbooks – A quest for Camelot? *ELOPE*, 11: 113–136.
- Skubic, M. 1989. Enciklopedija Slovenije: 3. zvezek. Geslo: Grad, Anton. Str. 349
- Stanonik, J. 1969. Germanistika. V: R. Modic (ur.). 1969. *Petdeset let Slovenske univerze v Ljubljani: 1919–1969*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani. Str. 265–269.
- Stanonik, J. 1987. Enciklopedija Slovenije: 1. zvezek. Geslo: Anglistika. Str. 79
- Stanonik, J. Slovenska biografija – Źgur, Adela (1909–1992). Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi899639/> (Pridobljeno: 23. 1. 2018).
- Stanonik, T., Brenk, L. (ur.). 2008a. *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon*. Zvezek od A do L. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Stanonik, T., Brenk, L. (ur.). 2008b. *Osebnosti: Veliki slovenski biografski leksikon*. Zvezek od M do Ź. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Šelih, A., Antić Gaber, M., Puhar, A., Renner, T., Šuklje, R., Verginella, M. (ur.). 2007. *Pozabljeni polovica: Portreti Źensk 19. in 20. stoletja na Slovenskem*. Ljubljana: ZaloŹba Tuma in SAZU.
- Šumi, J. (ur.). 2000. *Zbornik Filozofske fakultete: 1919–1999*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Tomlinson, B. (ur.). 2013. *Applied Linguistics and Materials Development*. London: Bloomsbury.
- Udir, V. (ur.). 2010. *Tudi mi smo bili tukaj: Drobir spominov ljubljanskih pedagoških svetovalcev*. 50 let dela Ljubljanskega zavoda za Źolstvo, 1956–2006. Ljubljana: Jutro.
- Umek, F. 1988. Od metodskih naēel do njihove realizacije v naših uēbenikih za angleški jezik. *Vestnik*, 1–2: 25–59.
- Vitoroviē, G. 1984. Bibliographie des oeuvres du prof. Anton Grad. *Linguistica*, XXIV: 7–10.
- Wikipedija, pod geslom: Olga Grahor. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Olga_Grahor (Pridobljeno: 21. 2. 2018).
- Wikipedija, pod geslom: Mirko Jurak. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Mirko_Jurak (Pridobljeno: 14. 4. 2018).
- Wikipedija, pod geslom: Janko Kotnik. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Janko_Kotnik (Pridobljeno: 11. 3. 2018).
- Wikipedija, pod geslom: Adela Źgur. Dostopno na: https://sl.wikipedia.org/wiki/Adela_%C5%BDgur (Pridobljeno: 27. 6. 2018).
- Wilkins, D. A. 1976. *Notional syllabuses*. Oxford: Oxford University Press.
- Wilkins, D. A. 1982. *Pojmovno-funkcijski uēni naērti: Primer taksonomije in njegov pomen pri naērtovanju pouka tujih jezikov*. Ljubljana: DrŹavna zaloŹba Slovenije.
- ZRC SAZU, Slovenski biografski leksikon. Kotnik, Janko (1885–1975). Slovenska biografija – Janko Kotnik. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi295645/> (Pridobljeno: 26. 8. 2018).
- ZRC SAZU, Slovenski biografski leksikon. Grahor, Olga. Slovenska biografija – Olga Grahor. Dostopno na: <http://www.slovenska-biografija.si/> (Pridobljeno: 26. 8. 2018).

Učbeniki, vključeni v besedilo

- Berce, S. 1986a. *A Collection of Functional Dialogues*. Maribor: Obzorja.
- Berce, S. 1986b. *Italijanska slovnica. Grammatica Italiana*. Maribor: Obzorja.
- Blaganje, D. 1962. *Angleščina za vsakogar*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Blaganje, D. 1969. *English For All Occasions*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Collie, J. 2010. *Way Up Intermediate. Učbenik za angleščino v 1. in 2. letniku gimnazij*. Ljubljana: Rokus Klett.
- Čolić, J., Kerin, B., Vida, S. 2017. *Survive. Učbenik angleškega jezika za poklicno izobraževanje*. Ljubljana: Tangram.
- Djurić, M. 1988. *Officer, don't be afraid of English: učno gradivo za 3. in 4. razred Kadetske šole za miličnike*. Ljubljana: Republiški sekretariat za notranje zadeve, Izobraževalni center organov za notranje zadeve, Kadetska šola za miličnike.
- Djurić, M. 1993. *Angleški jezik za študente*. Ljubljana: Izobraževalni center ONZ.
- Djurić, M. 1998. *Police Language Explorer*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Djurić, M. 2001. *Academic English for police and security contexts*. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Eckersley, C. E. 1938–42. *Essential English for Foreign Students*. Štiri knjige. London: Longmans, Green.
- Faucett, L. 1933–36. *The Oxford English Course*. Štiri knjige. London: Oxford University Press.
- Gaćina, S., Heald, S., Pilković, M. 1978. *Singing and Playing in English*. Zagreb: Školska knjiga.
- Grad, A. 1952a. *Angleška vadnica. Prva stopnja. Za I. razred nižjih gimnazij*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1952b. *Angleška vadnica. Druga stopnja. Za II. razred nižjih gimnazij*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1952c. *Something to Read. Sodobno angleško berilo. Izvlečki iz časopisov in revij*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1953a. *Angleška vadnica. Tretja stopnja. Za III. razred nižjih gimnazij*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1953b. *Angleška čitanka za 1. in 2. razred gimnazij*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Grad, A. 1954. *Angleška vadnica. Četrta stopnja. Za IV. razred nižjih gimnazij*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1958. *Vesela angleščina*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1959a. *Angleška vadnica. IV. Za 8. razred osnovnih šol*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grad, A. 1959b. *Angleška vadnica. IV*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Grahor, O. 1962. *Short Survey of English and American Literature with a few selected texts*. Ljubljana: Zavod za napredek šolstva SR Slovenije.
- Grahor, O. 1965. *Angleška literarna čitanka. An Anthology of English and American Literature*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Hutchinson, T. 1985. *Project English 1*. Oxford: Oxford University Press.
- Hutchinson, T. 1986. *Project English 2*. Oxford: Oxford University Press.

- Hutchinson, T. 1987. *Project English 3*. Oxford: Oxford University Press.
- Jereb, E. 1995. *Francoska slovnica po naše*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Jurak, I. 1971. *Read and Write*. Ljubljana: Jezikovni oddelek Pionirskega doma.
- Jurak, I. 1975. *Play and Learn: Angleščina za 8–11-letne otroke*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jurak, M. 1978. *Berila iz angleške in ameriške književnosti. / Readings in English and American Literature*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Jurak, M. 1990. *Literatures in English 1: A practical reader: [British, American and other authors writing in English]*. Maribor: Obzorja.
- Jurak, M. 1990. *Literatures in English 2: A practical reader: [British, American and other authors writing in English]*. Maribor: Obzorja.
- King-Videtič, L., Mavrič, V., Skela, J. 1992. *Angleški jezik 2. Touchstone 2*. Ljubljana: Tangram.
- King-Videtič, L., Skela, J. 1993. *Angleški jezik 3. Touchstone 3*. Ljubljana: Tangram.
- Kipčić, Z., Markušić, M., Sučić, N. 1988. *An English Reader: Science and Technology*. Zagreb: Školska knjiga.
- Knight, R., Knight, M., Pilgram, L., Kobilica, T. 1972. *MAP 1*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Knight, R., Knight, M., Kobilica, T. 1973. *MAP 2*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Knight, R., Knight, M., Krašček, T. 1974. *MAP 3*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Knight, R., Kobilica, T., Knight, M., Kožar, E. 1981. *Angleški jezik*. Maribor: Založba Obzorja.
- Knight, M., Kobilica, T., Knight, R. 1982. *Angleški jezik 2*. Maribor: Založba Obzorja.
- Komac, P. 1983. *Angleška slovnica po naše*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kos, M., Pilgram, L. 1967. *Angleška vadnica za peti razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Pilgram, L. 1968. *Angleška vadnica za šesti razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Pilgram, L. 1969. *Angleška vadnica za sedmi razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Knight, R., Pilgram, L. 1970. *Angleška vadnica za osmi razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Pilgram, L. 1974. *English 1. Angleški učbenik za 5. razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Pilgram, L. 1977. *English 2. Angleški učbenik za 6. razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Pilgram, L. 1979. *English 3. Angleški učbenik za 7. razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kos, M., Pilgram, L. 1982. *English 4. Angleški učbenik za 8. razred osnovne šole*. Maribor: Založba Obzorja.
- Kotnik, J. 1943a. *Učbenik angleškega jezika. I. del. Vadnica*. Ljubljana: Knjigarna tiskovne zadruge v Ljubljani.
- Kotnik, J. 1943b. *Učbenik angleškega jezika. II. del. Slovnica*. Ljubljana: Knjigarna tiskovne zadruge v Ljubljani.
- Kotnik, J. 1952. *Angleška vadnica*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Marendič, E., Skela, J. 1994. *Angleški jezik 4. Touchstone 4*. Ljubljana: Tangram.

- Muster Čenčur, N. 1985. *Nemška slovnica po naše*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Pestotnik, S. 1959. *Angleška vadnica za 5. razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pestotnik, S. 1961. *Angleška vadnica za 6. razred osnovne šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Pestotnik, S. 1962. *Angleška vadnica za 7. razred osnovne šole*. Ljubljana: Zavod za napredek šolstva LRS.
- Pušnik, H., Šifrer, R. 1975. *Nemščina za 3. razred poklicnih šol za prodajalce*. Ljubljana: DZS.
- Sešek, U., Zabukovec, S. D. 2010. *English for Theologians*. Ljubljana: Teološka fakulteta.
- Sešek, U., Zabukovec, S. D. 2017. *English for Horticulture 1: Učbenik angleščine za poklicne programe s področja hortikulture*. Strahinj: Biotehniški center Naklo.
- Skela, J., Berce, S. 1991. *Angleški jezik 1. Touchstone 1*. Maribor: Založba Obzorja.
- Skok, S. 1949. *Angleška vadnica I. del za nižje razrede slovenskih srednjih šol*. Trst/Trieste: La editoriale Libreria S.A.
- Soars, J., Soars, L. 1986. *Headway Intermediate*. Oxford: Oxford University Press.
- Soars, J., Soars, L. 1987. *Headway Upper-Intermediate*. Oxford: Oxford University Press.
- Sterle, S. 1953. *Easy Reading – Lahki angleški teksti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Suhadolc, J. 1950. *Angleška vadnica II. del za nižje razrede slovenskih srednjih šol*. Trst/Trieste: La editoriale Libreria S.A.
- The National Council of Teachers of English. 1964. *English for Today. Book One. The Way we Live*. New York: McGraw-Hill.
- Vilfan, L. 1981. *Nemščina za tehniške šole*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Vucelić, D., Anić, V. 1975. *Time for English 1*. Zagreb: Škola za strane jezike.
- Wilson, K., Taylor, J. 1999. *Prospects Intermediate*. Ljubljana: Založba Tuma in Macmillan Heinemann.
- Zupan, F. 1949. *Angleščina za I. in II. razred višjih srednjih šol*. Trst/Trieste: La editoriale Libreria S.A.
- Žgur, A., Pestotnik, S., Skalický, E. 1945. *Angleška vadnica. Prva stopnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Žgur, A., Skalický, E., Kos, M. 1947. *Angleška vadnica. Druga stopnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Žgur, A., Skalický, E. 1950. *Angleška vadnica. Tretja stopnja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

Učni načrti in uradni dokumenti (urejeni v časovnem zaporedju)

- Začasni UČNI NAČRT na gimnazijah in klasičnih gimnazijah Slovenije za šolsko leto 1945/1946. 1945. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Spremembe k UČNEMU NAČRTU za gimnazije. Šolsko leto 1946/47. 1946. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- UČNI NAČRT za gimnazije, nižje gimnazije in višje razrede sedemletk. 1948. Ljubljana: Ministrstvo za prosveto LR Slovenije.
- UČNI NAČRT za osnovne šole. 1950. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- UČNI NAČRT za I. in II. razred gimnazije. 1950. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- UČNI NAČRT za štirirazredno nižjo gimnazijo. 1951. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- UČNI NAČRT za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. 1954. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- UČNI NAČRT za nižje razrede gimnazij in višje razrede osnovnih šol. Angleščina. 1954. *Objave*, V (7): 4–6.
- UČNI NAČRT za višje razrede gimnazij in klasičnih gimnazij. 1955. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Predmetnik in UČNI NAČRT za osnovne šole. 1959. *Objave*, posebna izdaja.
- Predmetnik in UČNI NAČRT za VI., VII. in VIII. razred osnovne šole v LR Sloveniji. 1960. *Objave*, XI (4).
- Predmetnik in UČNI NAČRT za osnovne šole. 1962. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Predmetnik in UČNI NAČRT za višje razrede gimnazij. 1962. *Objave*, XIII (4).
- Gimnazija – Gradivo za sestavo predmetnika in UČNEGA NAČRTA. 1964. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Predmetnik in UČNI NAČRT za osnovno šolo. 1966. *Objave*, XVII (2, 3, 4, 5).
- Osnovna šola. Vsebina vzgojno izobraževalnega dela (UČNI NAČRT). 1973. Ljubljana: Zavod za šolstvo SRS.
- Gimnazija. Predmetnik in UČNI NAČRT. 1975. Ljubljana: Zavod za šolstvo SR Slovenije.
- Družboslovno-jezikovni vzgojnoizobraževalni program v srednjem izobraževanju. 1980. Ljubljana: Zavod SR Slovenije za šolstvo.
- Predmetnik in UČNI NAČRT za osnovne šole. 1983. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.

Izvleček

Janez Skela

GOVÔRI, SPOMIN!*

Slovenski učbeniki angleškega jezika skozi čas

Namen te monografije je predvsem dokumentirati domače učbenike za pouk angleščine, ki so nastali med letoma 1945 in 1989. Gre za poklon pionirjem, ki so orali ledino na tem področju in tako postavili temelje poučevanja angleščine v povojnem obdobju. Monografija ima zgradbo »kač in lestev«. To pomeni, da je zasnovana kot preplet osrednjega veznega besedila (tj. glavna lestev), ki na podlagi uradnih izobraževalnih dokumentov osvetljuje glavne razvojne tokove obravnavanega obdobja, ob tej »lestvi« pa se »vijejo« naslovnice učbenikov, biografski portreti avtorjev ter njihove fotografije.

V zadnjih desetletjih so različni dejavniki, zlasti današnje preoblike in prevlada (britanskih) globalnih učbenikov za pouk angleščine, domačo učbeniško dediščino izrinili na obrobje naše zavesti. Z monografijo zato želimo domače avtorje in njihova dela »obuditi v življenje« in ponovno umestiti v našo zavest.

Angleščina je danes svetovna *lingua franca*, vendar so se zamisli o načinih njenega poučevanja iz angloameriškega *Centra* v okolja na *Periferiji* pogosto izvažala neustrezno oz. »imperialistično«. Zato se kaže potreba po »alternativnih zgodovinah« praks poučevanja angleščine v različnih kontekstih po svetu, ki bi dokumentirale delovanje in učinek lokalnih učiteljev pri zoperstavljanju in/ali prevzemanju zamisli od zunaj ter pri razvijanju lastnih učnih gradiv in metod poučevanja. V tem smislu je mogoče to monografijo razumeti (tudi) kot skromen prispevek k »alternativni zgodovini« praks poučevanja angleščine na Slovenskem.

Ključne besede: poučevanje angleščine, učbeniki angleškega jezika, avtorji učbenikov, zgodovinski prikaz učbenikov angleškega jezika

* Naslov publikacije je povzet po istoimenski avtobiografiji Vladimirja Nabokova.

Abstract

Janez Skela

SPEAK, MEMORY! Slovenian ELT coursebooks through time(s)

The purpose of the monograph is, in the first place, to document the development of domestically produced English Language Teaching materials in the period between 1945 and 1989. It is mainly about paying homage to the pioneers, to those who produced the first local ELT materials and thus did the spadework in laying the foundations of English language teaching in the post-war period. The monograph is of a “snakes and ladders” structure, i.e. a core ladder of the text, which – with the help of foreign language policy documents – highlights the main developments throughout the 1945–1989 period, is intertwined with a spiralling snake of book cover images, and biographies of the authors, including their photographs.

Over the past decades, different social factors, in particular the overabundance and predominance of global (British) ELT course books, have driven the domestic ELT course book heritage almost to the verge of oblivion. The monograph, then, attempts to bring the domestic authors and their textbooks “back to life” and place them into our consciousness again.

Today English is a global *lingua franca*, but ideas on how to teach it have often been exported inappropriately or “imperialistically” from the native speaker *Centre* to the local contexts in the *Periphery*. There is therefore a need for “alternative histories” of English teaching practices in different contexts worldwide. These would document the agency of local teachers in resisting and/or appropriating ideas brought in from the outside, and in developing materials and methods of their own. In this sense, the present publication could be viewed as a (humble) contribution to an “alternative history” of English language teaching practices in Slovenia.

Key words: English language teaching, ELT course books, course book writers, historical overview of ELT course books

Oblikovalka o knjigi

To je drobna knjižica z bogato vsebino. Globok poklon vsem avtoricam in avtorjem, ki so v njej predstavljeni, in njihovim delom, ki so nam, na slovenskih tleh rojenim, pomagala spoznavati angleški jezik.

Poklon tudi avtorju monografije, Janezu Skeli, ki je zbral številne podatke in slikovno gradivo, kar bi sicer zlahka šlo v pozabo. Sploh pa je dragoceno, da skupaj s sodelavkami nadaljuje tradicijo in ustvarja slovenske učbenike angleškega jezika *Touchstone*.

Zame, ki se ukvarjam z “likovnim” jezikom, pa so zanimive predvsem naslovnice učbenikov, vadnic in čitank. Nekatere od njih sem tudi sama uporabljala v učnih letih ... Vse odražajo duh časa, v katerem so nastale: od najbolj poenostavljenih do tistih z več truda oblikovanih in ilustriranih – ali celo opremljenih s fotografijo (☺[?] le kje in kako so našli leta 1965, davno pred časi Googla in Wikipedije, sliko Laurence Olivierja v vlogi Hamleta, iz filma, posnetega 1948, in jo objavili na naslovnici slovenske angleške čitanke, se sprašujem?! ☺[!]).

Zunanja podoba knjige vedno govori po eni strani o njeni vsebini in po drugi strani o času nastanka, pa tudi o osebnem prispevku ljudi, ki so v delo vpleteni. Lahko je bolj zadržana ali bolj povedna, resna ali razigrana; kot narekuje namen in kakor omogočajo družbene in človeške okoliščine.

V angleške učbenike, vadnice in čitanke slovenskih avtoric in avtorjev je nedvomno vložena veliko truda in dela – s prijaznim namenom, da se mlajši in starejši učenci seznanimo z angleščino, ki je skozi leta postajala svetovni sporazumevalni jezik.

Vsi, ki bodo knjigo vzeli v roke in jo prebrali, so gotovo na nek način povezani z njeno vsebino: ali kot učenci, ki se spominjajo teh učnih gradiv iz svojih šolskih časov, ali kot učitelji, ki jih zanima zgodovina in razvoj poučevanja angleščine v Sloveniji; ali tisti, ki so kot znanci ali sorodniki omenjenih avtoric in avtorjev prispevali k temu, da se je vsebina sestavila. In verjamem, da bo ob branju vsem toplo pri srcu, tako kot je meni, ko pišem te vrstice. Zato – naj govori *spomin*.

Metka Žerovnik, junij 2021

GOVÔRI, SPOMIN!

Slovenski učbeniki angleškega jezika skozi čas

Avtor: Janez Skela

Jezikovni pregled: Simona Kranjc

Lektura angleškega izvlečka: Jason Blake

Ilustracija na naslovnici je povzeta po knjigi *Play and Learn* Irene Jurak iz leta 1975.

Založila: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani

Izdal: Oddelek za anglistiko in amerikanistiko

Za založbo: Roman Kuhar, dekan Filozofske fakultete

Oblikovanje in prelom: Metka Žerovnik

Tisk: Birografika Bori, d. o. o.

Ljubljana, 2021

Prva izdaja

Naklada: 100 izvodov

Publikacija je brezplačna.

To delo je ponujeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Deljenje pod enakimi pogoji 4.0 Mednarodna licenca (izjema so fotografije). / This work is licensed under a Creative Commons Attribution-ShareAlike 4.0 International License (except photographs).

Prva e-izdaja. Publikacija je v digitalni obliki prosto dostopna na <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/>
DOI: 10.4312/9789610604969

Kataložna zapisa o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani

Tiskana knjiga

COBISS.SI-ID=68269571

ISBN 978-961-06-0501-0

E-knjiga

COBISS.SI-ID 67930627

ISBN 978-961-06-0496-9 (PDF)